

1736-1741 YILLARI ARASINDA İSTANBUL'A GELEN İRAN ELÇİLERİNİN BAZI MASRAFLARI

Yrd. Doç. Dr. İzzet SAK
Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
isak@selcuk.edu.tr

Özet

Osmanlı Devleti'ne gelen elçiler, daha sınırdan içeri girer girmez, bir mihmândâr tarafından karşılanır ve onun rehberliğinde İstanbul'a gelirlerdi. 1736 yılında İran tahtına oturan Nâdir Şâh, uzun süredir devam eden Osmanlı-İran savaşını sona erdirmek ve aynı zamanda, hem kendi şahlığını, hem de Caferîliği beşinci mezheb olarak kabul ettirmek gayesiyle, Osmanlı Devleti'ne çeşitli tarihlerde elçiler göndermiştir. Gelen bu elçiler de, Osmanlı teşrifât kâideleri gereğince, sınırdan alınarak bir mihmândâr tarafından İstanbul'a getirilmiştir. İhtişâmlı törenlerle karşılanan İran elçileri en iyi şekilde ağırlandırlardır. Gelişlerinde, İstanbul'daki ikâmetleri sırasında ve dönüşlerinde masrafları tamâmen Osmanlı Devleti tarafından karşılanmıştır. Devlet tarafından karşılanan bu masrafların bir kısmı hazineden ödenirken, bir kısmı da, vergilerine karşılık olarak, halktan alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İran, İran Elçileri, Nâdir Şâh, İran Elçilerinin Masrafı.

SOME EXPENDITURES OF THE IRANIAN AMBASSADORS WHO CAME TO ISTANBUL BETWEEN 1736-1741

Abstract

The ambassadors who came to Ottoman State, were immediately met by a mihmândâr on the border. Also they came to Istanbul with the mihmândâr's guidance. In 1736 the reigning Iranian shah, Nâdir Shah, sent ambassadors in different dates to the Ottoman State. His aims with this action, was to get an end to the long lasting Ottoman-Iranian War, furthermore to get acceptance of the Ottoman State about the shahdom himself and to get acceptance of the Caferî as the fifth mazhab. The arriving ambassadors, were according to the protocol, met by a mihmândâr and brought to Istanbul. These envoys were welcomed with great ceremonies and were showed great hospitality in addition their arrival, staying in Istanbul and returning costs, were paid by the Ottoman State. A part of these mentioned state expenses, were met by the national treasury and the rest were taken by the public as tax.

Keywords: Iran, Iranian Ambassadors, Nâdir Shah, The cost of the Iranian Ambassadors.

Giriş

Bu çalışmanın konusu, İran şâhı Nâdir Şâh döneminde, 1149–1154 / 1736–1741 yılları arasında, çeşitli tarihlerde, Osmanlı Devleti ile müzâkereler yapmak üzere İstanbul'a gelen İran elçilerinin bazı masraflarından oluşmaktadır.

İran'da yaşayan Afşar Türkmenlerinin Kınklı koluna mensup olan Nâdir Şâh, 28 Muharrem 1100 (22 Kasım 1688) tarihinde Kûbân'da doğmuş olup 1736-1747 yılları arasında hüküm sürmüştür. II. Tahmasb'ın hizmetine girince Tahmasb-Kulu Hân unvanını almış ise de kendisi tahta geçince, tekrar eski adı olan Nâdir ismini kullanmaya devam etmiştir¹.

1732 yılında, Şâh II. Tahmasb'a karşı bir darbe yaparak onu tahttan uzaklaştırıp yerine henüz çocuk yaştaki oğlu III. Abbas'ı geçiren Nâdir Şâh, şâh-vekili olarak idâreye el koymuştur. İktidârı ele geçirir geçirmez, ilk iş olarak, halk üzerinde nüfuzlu Şi'î ulemâ ile iyi geçinmeye çalışmış ve hatta onların desteğini sağlamak maksadıyla, bu ulemânın aşırı Şi'î faaliyetlerine dahi göz yummuştur. Nâdir Şâh'ın, 1733'de Osmanlılara karşı Kerkük önlerinde kazandığı başarı, 1734'de çıktığı Kafkasya seferi neticesinde Rusları Bakü ve Derbend'den çıkararak kazandığı zafer, kendisini ülke ve ahâli nezdinde bir kahraman hâline getirmiştir. Nâdir Şâh Afganlara, Ruslara ve Osmanlılara karşı kısa zamanda kazandığı bu başarılarından sonra 1736'da Mugan sahrasında topladığı bir mecliste ulemâ, eyâlet vâilileri ve diğer ileri gelenlerin ısrarı ile şâhlık tâcını giymiştir². Şâhlığı kabul ederken de, kendisinden şâh olmasını isteyenlere, İran'ın bağlı bulunduğu Şi'î akîdesinden vazgeçerek bunun yerine Ehl-i Sünnet mezhebi sayılan İmâm Cafer Sâdık tarîkâtının kabul edilmesini şart koşmuştur. Ayrıca Nâdir Şâh, saltanatın kendi ailesinden birine intikâlini; Safevî hânedânına kimsenin taraftar olmaması ve onlara taraftar olanların katledilerek mallarının ellerinden alınmasını; İran ile komşu devletlerin (Özbek, Bübürlü ve Osmanlı devletleri) arasındaki mezheb ihtilâfının çözülmesini istemiştir³.

Nâdir Şâh İran tahtına çıktığı sırada, Avusturya ve Rusya ile harp hâlinde olan Osmanlı Devleti bir elçilik heyeti göndererek İran ile Kasrı Şirin şartlarında sulh yapmak arzusunu bildirmiştir. Nâdir Şâh da, Hindistan seferine hâzırlanacağı için, bu sulh teklifini kabul etmiş, hem fikirlerini belirtmek, hem de cülûsunu haber vermek için bir elçilik heyetini İstanbul'a göndermiştir. Nâdir Şâh, gönderdiği bu elçilik heyeti ile İranlıların Şi'î akîdesini terk ve Ehl-i Sünnet mezhebi olarak İmâm Cafer akîdesini kabul ettiklerini, Osmanlı Devleti'nden de İmâm Cafer Sâdık mezhebinin ehl-i sünnetin beşinci mezhebi olarak kabul edilmesini istemiştir⁴. Ayrıca Nâdir Şâh, bu mezhebe Mekke'de bir ibâdet yeri (rûkn) verilmesini; İran'ın her sene Suriye üzerinden bir emîrül-hac göndermesini; esirlerin mübâdele edilmesini ve karşılıklı elçiler gönderilmesini teklif etmiştir⁵. İşte Nâdir Şâh, ileri sürmüştüğü bu şartların ve isteklerinin kabul edilmesi için görüşmeler yapmak üzere, çeşitli tarihlerde, İstanbul'a elçiler göndermiştir. İstanbul'a

Not: Alanlarında daha çok klasik dipnot sistemi esas alındığı için yazarların isteği üzerine bu yazıda söz konusu dipnot sistemi uygulanmıştır (editör).

¹ V. Minorsky, "Nâdir" mad., *İslâm Ansiklopedisi*, C.IX, Eskişehir 1997, s.21.

² Nâdir Şâh'ın tahta çıkışını Minorsky 24 Şevvâl 1148 (8 Mart 1736) olarak verirken (s.25) Nicolea Jorga 13 Mart 1736 Nevruz günü olarak veriyor. Nicolea Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.IV, (Çev: Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005, s.345. Nâdir Şâh'ın tahta çıkışı hakkında bilgi için bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV-1, Ankara 1988, s.299.

³ Mehmet Saray, *Türk-İran İlişkileri*, Ankara 1999, s.68-69.

⁴ Saray, s.69.

⁵ Minorsky, s.25.

gelip giden bu elçilerin yol güzergâhlarını, konakladıkları menzilleri ve bu güzergâhlarda kendilerine verilen ta'yînâtın tamâmını ortaya koymak mümkün olmasa da, bir fikir vermek düşüncesiyle, elçilerin geçtikleri ve konakladıkları bazı menzillerde kendilerine verilen ta'yînâtdan bir kısmı bu çalışmanın konusunu teşkil edecektir. Ancak, çeşitli tarihlerde gelen İran elçilerinin ta'yînâtını vermeye geçmeden önce, Osmanlı Devleti'nde elçi kabulü hakkında kısaca bilgi vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Osmanlı Devletinde Elçilerin Kabulü

Osmanlı Devleti'ne gelen elçileri, dâimî statüdekiler ve geçici bir görevle gelenler olmak üzere, iki kategoride ele alabiliriz. Her iki kategoride gelen elçiler için küçük farklarla aynı merâsim uygulanırdı.

Osmanlı Devleti nezdine çeşitli sebeplerle gelen elçiler, başkentte parlak bir merâsimle karşılanırlardı. Elçilerin Dîvân-ı Hümâyûn'a gelişleri, sadrazam veya vezîrlerle görüşmeleri ve pâdişâh tarafından kabul edilmeleri sırasında yapılacak merâsim ve uygulanacak protokol kâideleri, en ince teferruâtına kadar, tespit edilmiş olup teşrifât kânûn-nâmelerine bunun için özel fasıllar konulmuştur. Elçiler için yapılan bu merâsimler, esas itibâriyle devletin kudretini ve zenginliğini belirtecek bir karakter taşıyor, bununla birlikte, elçinin temsil ettiği devlet ile olan münâsebetlerin mâhiyetine göre bazı ufak farklar gösteriyordu. Meselâ Venedik gibi bazı devletlerin elçileri diğer Avrupa devletlerinin elçilerinden çok daha ihtişamlı bir şekilde karşılandıkları gibi bazı İslâm devletlerinden gelen elçiler ve bu arada komşu, fakat aynı zamanda rakîb olan İran'dan⁶ gelen elçilere karşı da farklı bir merâsim uygulanıyordu⁷.

Osmanlı Devleti'ne gelen dâimî elçiler, devletin sınırlarından içeri girer girmez, kendisini İstanbul'a getirmek üzere, bir mihmândâr tarafından karşılanırdı. Bu elçilerin Türk topraklarına ayak basışlarından İstanbul'a gelinceye kadar ortaya çıkan yol masraflarının devlet tarafından karşılanması kânûndü⁸. Cûlûs tebriki, nâme takdîmi, barış veya ticâret müzâkereleri gibi geçici bir vazîfe ile gelen fevkalâde elçiler ise, Osmanlı sınırlarından içeriye girdikleri andan başlayarak Türk topraklarını terk ettikleri zamana kadar, devletin misâfiri olarak kabul edildiklerinden, kendilerinin ve ma'iyetindekilerin yalnız yol masrafları değil, İstanbul'da kaldıkları sürece zarûrî giderleri de Osmanlı hazînesince ödenirdi. Elçiyi alıp İstanbul'a getirmeğe memur edilen mihmândârlara, yol masrafları için, yeteri kadar para

⁶ Şi'î İran ile münâsebât hemen her zaman hasmâne bir şekilde olmuş ve buna karşılık İran'ın doğusundaki sünî devletlerle bu ilişki manevî bir dostluk içinde gelişmiştir. Hint müslüman devletleri tarafından zaman zaman İstanbul'a gönderilen elçiler vasıtasıyla bu büyük Türk ve müslüman devletiyle iyi münâsebetler kurulmuş ve aradaki dostluğun devamı sağlanmıştır. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara 1988, s.271.

⁷ Şerafettin Turan, "1560 Tarihinde Anadolu'da Yiyecek Maddeleri Fiyâtlarını Gösteren Bir İran Elçilik Heyeti Masraf Defteri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXII, S.1-2, Ankara 1964, s.273.

⁸ Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s.276-277. Elçiler, Osmanlı sınırlarından içeri girdiklerinden itibâren, İslâmî "eman" telakkisine göre misâfir olarak kabul edilmiş ve yol güvenlikleri, her türlü iâşe ve ibâtelere devlet tarafından taşınmıştır. Yabancı ülkelerden gelen elçilerle ma'iyetlerinin yiyecek, yatacak, at ve araba masrafları önceden hesaplanarak bunların karşılanması konusunda hazırlık yapmaları için, sınırdan İstanbul'a kadar takip edecekleri güzergâh üzerinde bulunan yerlerin sancakbeyi, kâdi, nâib ve mütesellimlerine hükümler yazılır; ayrıca elçiyi sınırdan karşılamak üzere rütbesine uygun bir mihmândâr ta'yîn edilirdi. Dündar Alıkkılıç, *İmparatorluk Seremonisi*, İstanbul 2004, s.74.

avans olarak verilirdi. Yiyecek, hayvan yemi, kirâ bedeli, aydınlatma gideri, hamam ücreti vb. gibi zarûrî harcamalar mihmândârlar tarafından bu paradan yapılır⁹ ve onların tanzîm ettikleri masraf defterlerine göre Defterdarlıkça avansın mahsûbu görülürdü¹⁰.

Sınır komşusu devletlerden biriyle savaş olup barışın sağlanmasından sonra, her iki devlet birbirilerine fevkalâde elçilerle ağır hediyeler gönderirlerdi. Ancak elçinin gelmesinden önce maslahatgüzârın gelmesi kânûndü. Her iki devletin elçisi hudûdlarda mübâdele olunup kendi devletinin nâme ve hediyelerini götürürlerdi; bunların geri dönüşlerine kadar masrafları misâfir oldukları devlete âitti¹¹.

İran şâhı tarafından gelen elçiler Çavuşbaşı başkanlığındaki bir heyet tarafından daha Üsküdar dışında karşılanarak elçi ve ma'iyyeti Üsküdar'da hâzırlanmış olan bir konağa indirilir, sonra merâsimle buradan alınıp bir kadirge ile İstanbul yakasına geçirilir ve ikâmetlerine ayrılan konağa misâfir edilirlerdi. Elçi ve ma'iyetine hükümet tarafından lâzım gelen erzâk ve mühimmât aynıyla verildiği gibi bedeli de verilebilirdi. Sadrazamın ve pâdişâhın İran elçilerini kabul merâsimi diğer ecnebî sefirlerinininki ile aynı olurdu¹². İstanbul tarafında bir konakta misâfir edilen İran elçileri daha sonra münâsip bir günde alayla Paşa kapısına getirilip sadrazam tarafından kabul olunurlardı. Burada kendilerine kahve ve tatlı ikrâm edilir, İran sefirine nargile verilerek sadrazam da çubuk içerdi¹³. Elçilerin konakladıkları yerlerde onların muhâfazasını gerçekleştiren yasakçı denilen bir miktâr yeniçeri bulunurdu¹⁴. Görevlerini tamamlayarak geri dönecek elçiler mutlaka pâdişâhla görüşürler ve ondan dönüş için müsâ'ade isterlerdi¹⁵.

İstanbul'a Gelen İran Elçilerinin Bazı Masrafları

Nâdir Şâh, İran tahtına oturunca, 13 yıl gibi uzun bir süre devam eden Osmanlı-İran savaşını sona erdirmek ve kendisinin ileri sürdüğü bazı fikirleri Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmek için görüşmeler yapmak üzere, 1149-1154 / 1736-1741 yılları arasında birkaç defa İstanbul'a elçiler göndermiştir. Burada, muhtelif tarihlerde İstanbul'a gelen bu elçiler için Osmanlı Devleti tarafından yapılan harcamalardan bazıları verilecektir. Masrafları içeren belgeler ağırlıklı olarak 1153 ve 1154 yıllarına âit olmakla birlikte, daha önceki yıllara âit bazı kayıtlar da mevcuttur. Bu kayıtlar genellikle elçilerin gelirirken veya giderken takip ettikleri yol güzergâhlarına ve belgelerin tarihlerine göre sırasıyla sunulacaktır.

1- 1149 / 1736-37 Senesine Âit Bazı Masraflar

Nâdir Şâh, İran tahtına daha oturuz oturmaz, Osmanlı Devleti ile barış görüşmeleri yapmak ve bazı teklifleri yanında kendisinin de şâhlığının kabulü husûsunda Osmanlı

⁹ Türkiye'de buldukları müddetçe bu elçilerin tüm masrafları tedârik edildiği gibi kendilerine külliyetli miktârda para verildiği de beyân edilmektedir. Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s.277.

¹⁰ Turan, s.273-274.

¹¹ Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s.277.

¹² Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s.301; Turan, s.273.

¹³ Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s.280. Elçilerin sadrazam ve pâdişâh tarafından kabulleri sırasında yapılan merâsim hakkında bilgi için bkz. Alıkcılık, s.75-81.

¹⁴ Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s.278.

¹⁵ Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s.311. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde elçiler ve bunların teşrifâtı hakkında daha geniş bilgi için bkz. Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s.268-317.

Devleti'ne ısrar etmek üzere, Abdalbâkî Hân isminde bir adamını¹⁶ ve ulemâsının büyüklerinden sadr-ı memâlik denilen Mirzâ Ebû'l-Kâsım ile Horasan müderrislerinden kendi imâmı ve reisü'l-ulemâ Ali Ekber Molla'yı İstanbul'a göndermiştir. Osmanlı Devleti de Gence vâlisi Genç Ali Paşa'ya İran heyeti ile birlikte İstanbul'a gelmesini emretmiştir¹⁷.

Veziir el-Hâc Genç Ali Paşa ile birlikte gelen İran elçisi Abdalbâkî Hân ve ma'iyetinin Kars- Erzurum üzerinden Anadolu'nun sol kolunu kullanarak geldiği görülmektedir. Erzurum'dan Üsküdar'a gelinceye kadar yol üzerinde bulunan kazâlara gönderilen fermânlarda elçilik heyetinin nüzul eyleyeceği menzillerde, yevmiye ta'yînâtının 275 guruş 5 para (33.015 akçe) olduğu, gerekli zehâyirin tedârik edilerek ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere hâzır bulundurulması ve fermân gereğince gelen elçiye zarûret çektirilmemesi istenmiştir¹⁸. Erzurum üzerinden gelen heyet 1149 senesi Saferinin 8. günü (18 Haziran 1736) Yıldız-eli Kazâsı'nda Sarıyar Menzili'ne nüzul etmiş ve gönderilen fermân gereğince zehâyirleri ahâlden tamâmen teslim alınarak hân-i muhâsebede sâlyânelerine takâs olunmak için mihmândâr Mustafa Ağa tarafından ellerine temessük verilmiştir. Buna göre Sarıyar Menzili'nde verilen zehâyir, yukarıda da ifâde edildiği gibi, 275 guruş 5 para olmuş, bunun da 125 guruş 5 parası tenzîl olunup geriye kalan 150 guruşu ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere pâdişâha arz edilmiştir¹⁹. Ancak burada tenzîl edilen para üzerinde biraz durmak gerekir. Ahâli tarafından harcanan tüm paranın tekâliflerine mahsûb edilmediği ve bir kısmının ahâlinin sırtında kaldığı anlaşılmaktadır.

Nâdir Şâh'ın elçilik heyeti 1149 senesi Rebî'ü'l-evvellinin başlarında (1736 Temmuz ortaları) İstanbul'a geldikten sonra Osmanlı heyeti ile münâkaşalı sekiz toplantı yapmış ve 18 Cemâziye'l-evvel 1149 (24 Eylül 1736) tarihindeki son toplantıda:

1-İran'dan Mekke'ye gidecek emîr-i hâc'ın Şam yoluyla gitmeyip Nefes ve Lahsa yoluyla gitmesi ve şâyet Şam yoluyla gidecek olursa emîr-i hâc ta'bîri kullanılmayıp başka bir isim verilmesi;

2-Caferî Mezhebi'nin beşinci mezhep olmasında mahzûrlar beyân olunup "nihâyet kendi mezhepleridir, bize zararı yok" diye muvâfakat edilmiş, fakat mahzûrları beyân edilerek Kâbe'de rükûn tahsîsi kabul edilmeyip bu husûsta İran âlimleriyle görüşmek üzere iki Osmanlı âliminin İran'a gitmesi;

3-Üç senede bir değişmek üzere iki devlet pâyitahtlarındaki şehbenderlerin emîr-i âlem rütbesinde olması;

¹⁶ Nâdir Şâh tarafından elçilikle görevlendirilen Kimân şâhânı Abdalbâkî Hân ve ma'iyetinin, İstanbul'a gelirken yol güzergâhında bulunan Antep'e uğrayıp ikâmetlerinin söz konusu olduğu; ayrıca elçi ve ma'iyetinin Kızılhisâr, Orul ve Mizar köylerine uğrayarak buralarda istirahat etmelerinin önceden kararlaştırıldığı ve bu konaklarda yiyecek ve içecek dışında 10 nefer erkek için 1, her iki kadın için de 1 bir yük hayvanı hâzır bulundurulmuş ve bu konaklarda verilmesi konusunda Antep nâibi ve voyvodasına emr-i şerif gönderildiği ifâde edilmektedir. Hüseyin Çınar, "Osmanlı Ulak-Menzilhâne Sistemi ve XVIII. Yüzyılın İlk Yansında Antep Menzilleri", *Osmanlı*, C.III, (Yeni Türkiye Yayınları), Ankara 1999, s.634. Ancak Abdalbâkî Hân ve ma'iyetinin Kars- Erzurum üzerinden Anadolu'nun sol kolunun kullanarak geldiği görülmektedir. Bu sebeple de elçi ve ma'iyetinin 1149'da İstanbul'a gelirken değil, ülkelerine geri dönerken Antep'den geçtikleri anlaşılıyor. Çünkü elçilik heyeti İran'a dönerken Anadolu'nun sağ kolunu kullanmış ve bu arada Antep'den de geçmiş olmalıdır.

¹⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV-1, s.232.

¹⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BBA-OA), Cevdet Hâriciye, No. 7402 (9 Cemâziye'l-âhir 1148/27 Ekim 1735).

¹⁹ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 7402.

4-Esirlerin serbest bırakılmaları ve bundan böyle Acem esirlerinin köle olarak alınıp satılmaması²⁰ kabul edilmiştir.

Ancak Osmanlı devletinin Rusya ile savaş hâlinde bulunmasından istifâde etmek isteyen İran elçileri, yukarıda kabul edilen maddeleri yeterli bulmayarak bu maddelerin tüm Osmanlı topraklarındaki müftü, kâdı ve müderrisler tarafından da kabul ve imzâ edilmesini, aksi takdîrde anlaşmayı imzâlamayacaklarını söylemişlerdir. Sonunda birinci ve ikinci maddelerin görüşülmesi için İran'a bir elçilik heyetinin gitmesi kabul edilmiştir. Yine Abdalbâkî Hân'ın ısrarı üzerine cülûs tebriği için Nâdir Şâh'a gidecek Osmanlı elçisinin üç tuğlu, yâni vezîr rütbesinde olması da kabul olunmuştur²¹. Bu itibarla anlaşmanın Emîr-i hâc ve Caferî Mezhebi'ne rükün tahsîsi maddelerini İran ulemâsıyla görüşmek üzere ulemâdan sâbık fetvâ emîni Abdullah Efendi (daha sonraları şeyhülislâm olan Abdullah Vessaf Efendi) Anadolu pâyesiyile ve bi'l-fiil fetvâ emîni olan Halil Efendi de Edirne pâyesiyile memur edilmişlerdir. İran'a gidecek büyük elçiliğe Büyük Mirâhor Kara Mehmed Paşa oğlu Mustafa Bey²² vezîrlikle ta'yîn edilmiştir (1149 / 1736). Osmanlı hükümdârı, İran şâhi olarak tanıdığı Nâdir Şâh'ın hükümdârlığını tasdik için Mustafa Paşa'yı gönderdikten başka, Rumeli pâyesiyile Trabzon vâlisi Mehmed Paşa'yı da "İran Şâhi Nâdir Hân Hazretlerine İran Şahlığının teslim ve tebrikini hâvi" nâmeyi götürmeğe memur etmiştir (1736 Ekim / 1149 Cemâziye'l-evvel)²³. İşte bu Mustafa Paşa ile ma'iyetinde İran'a gidecek elçi Abdalbâkî Hân'ın gidiş yolu olan Anadolu'nun sağ kol güzergâhı²⁴ üzerinde geçecekleri ve konaklayacakları yerlerde masraflarının karşılanması ve ihtiyaçlarının giderilmesi husûsunda yerel yöneticilere hitâben fermânlar gönderildiği görülmektedir.

Buna göre Üsküdar'dan İran hudûduna varıncaya kadar yol üzerinde vâki kazâların kâdıları, sancak beyleri, voyvodaları, kethüdâ yerleri, yeniçeri serdârları, kazâ zâbitleri, a'yân-ı vilâyet ve iş erlerine gönderilen fermânda: "*Rikâb-ı hümâyûn şevket-makrûnumdan vezîrim Mustafa Pâşâ 'inâyet ve ihsân olunup İran cânibine sefâret ile ta'yîn olunmağın vezîr-i müşârün-*

²⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV-1, s.232-233. Osmanlı Devleti ile İran arasında yapılan bu anlaşma ile Osmanlı ülkesinde bulunan İranlı esirlerinin ve kölelerinin satışının yasaklandığı görülmektedir. Ülke geneline gönderilen çeşitli fermânlarla Osmanlı teb'ası elinde bulunan İranlı kölelerin serbest bırakılarak ülkelerine dönmelerine izin verilmesi emredilmiştir. Bu konuda bilgi için bkz. İzzet Sak, "İranlı Kölelerin Satışının Yasaklanması İle İlgili Fermânlar", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:1, Konya 1994, s.259-266.

²¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV-1, s.233.

²² Nâdir Şâh'a elçilikle gönderilen Mustafa Paşa'nın ma'iyetinde İstanbullu Arutin adında bir Ermeni de bulunarak Mustafa Paşa'nın seyâhatine, Nâdir Şâhla görüşmesine ve İran'da gördüklerine dâir bir risâle kaleme almıştır. Bu risâle Ermenice harflerle Türkçe kaleme alınarak 1800 senesinde Venedik'te basılmıştır. Bu risâleyi Türk Tarih Kurumu'nun ricası üzerine sâbık Amasya milletvekili Esat Uras Türkçeye çevirmiş ve 1942'de basılmıştır. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV-1, s.234, dipnot 1.

²³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV-1, s.233-234.

²⁴ Anadolu'nun sağ kol güzergâhı Üsküdar'dan başlayarak Gebze- Dil İskelesi veya İzmit üzerinden, İzmit- Yenişehir- Bozhüyük- Eskişehir- Seyitgâzi- Hüsrev Paşa Hanı- Akşehir- Ilgın- Konya- Karapınar- Ereğli- Adana ve Antakya'ya ulaşırdı. Buradan itibâren bir kol Haleb'e bir kol da Şam'dan Hicaz ve Mısır'a olmak üzere ikiye ayrılırdı. 1715 tarihinde bu yol güzergâhı üzerinde 34 adet menzilhâne faaliyet göstermekteydi. Üsküdar Menzilhânesi ile Haleb Menzilhânesi arasındaki mesafe 247 saat idi. Cemal Çetin, *XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Konya Menzilleri*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2004, s.19. Ayrıca konu hakkında bilgi için bkz. Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı Ve Sosyal Yapı*, Ankara 1995, s.165.

ileyhin ma'iyetine der-devlet-i 'aliyyemden sâbikan Anadolu kâdi'askeri olan Mevlânâ Abdullah ta'yîn ve irsâl olunmağla Üsküdar'dan hudûd-ı İran'a varınca nüzul eylediği menzillerde mevlânâ-yı müşârün-ileyh tarafına verilen memhûr ve mümzâ sûret-i defter mûcibince iktizâ eden nân ve gûşt ve sâir ta'yînât tertîb ve defter olunmak üzere esnâ-i tarîkde ve bi-hasebi'l-iktizâ mekslerinde ahâli-i kazâ tarafından tedârik ve teslim ve lâzım gelen bahâları kazâ ahâlilerinin tekâliflerine takâs ve mahsûb olunmak üzere verilen memhûr ve mümzâ sûret-i defter mûcibince temâmen tedârik ve teslim ve mevlânâ-yı müşârün-ileyhin tarafından memhûr temessük aldirup bir dürlü zarûret ve müzâyaka çekdirmeyesiz" denilerek yapılacak tahsilâtta re'âyâ fukarâsına zûlm ve te'addî olanmaması emredilmektedir²⁵.

İran'a gönderilen ve elçilik heyetinde bulunan her bir görevli için ayrı ta'yînât verildiği görülmektedir. Vezîr Mustafa Paşa'nın ma'iyetinde bulunan sâbık Anadolu kâdi'askeri Abdullah Efendi'nin Üsküdar ile İran hudûduna kadar olan yol güzergâhındaki günlük ta'yînâtı da belirtilmiştir. Buna göre Abdullah Efendi'nin ta'yînâtı 25 kıyye nân-ı azîz (ekmek); 20 kıyye gûşt-ı ganem (lahm-ı ganem=koyun eti); 12,5 kıyye piring; 4 kıyye revgan-ı sâde (sâde yağ); 15 kile şa'îr (arpa); 5,5 kantar saman; 3 yük hatab (odun) ve 2 kıyye mum idi²⁶. Yol üzerindeki kazâların ahâlisi tarafından karşılanacak bu yiyeceklerin "ahâli-i kazânın tekâliflerine takâs olunmak şartıyla nüzul eyledikleri menzillerde be-her yevm tedârik ve teslim" edilmesi istenmiştir²⁷.

Elçi Abdalbâkî Hân'ın ma'iyetinde bulunan ve mihmândâr olan Seyyid Mehmed Ağa'nın Üsküdar'dan İran hudûduna varıncaya kadar nüzul eylediği menzillerde kendisine ve ma'iyetindekilere verilecek ta'yînât ise 20 çift nân-ı azîz; 5 kıyye erz (pirinç); 2 kıyye revgan-ı sâde; 2 kıyye mum; 10 kıyye gûşt; 5 keyl şa'îr; 1,5 kantar saman; 1 yük hatabdan oluşuyordu²⁸. Bu yiyeceklerin de, yine kazâ ahâlilerinin tekâliflerine takâs olunmak üzere, ahâli-i kazâ tarafından lâzım gelen mahallerde hâzır bulundurulmaları istenmiş ve başmuhâsebeye kayd olunmaları için sûret verildiği ifâde edilmiştir²⁹.

Abdalbâkî Hân'ın Üsküdar ile İran hudûduna kadar olan menzillerde ve yol esnâsındaki ihtiyacı için ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak şartıyla be-her yevm 780 yem şa'îr ile 9 kuzu verilmesi fermân olunmakla birlikte, verilecek şa'îrin dûn olması hasebiyle, bir mikdâr daha zam yapılması gerektiğinden 220 yem şa'îr zam olunup toplam 1.000 yem şa'îr ki, İstanbul kilesi ile 250 keyl olacağı ifâde edilmektedir. Bununla birlikte verilmesi fermân olunan 9 kuzunun dahî esnâ-yı râhda bulunamaması hâlinde fukarâya zulm edilmemesi ve canlı kuzu yerine 40 kıyye lahm-ı ganem alınması istenmektedir³⁰.

İran'a gidecek elçilik heyetinin hayvanlarını çekmek için mihmândârın i'lâmı ile her bir menzilde yanlarına yeteri kadar yedekkeşçiyânın verildiği görülmektedir. Meselâ bu amaçla Üsküdar'dan İran hudûduna kadar olan yol üzerinde bulunan kazâların kâdıları, mütesellimleri, ve diğer ileri gelenlerine gönderilen fermânda, sefâret tarîki ile İstanbul'a gelen Abdalbâkî Hân'ın İran cânibine avdet etmesinden dolayı İran'a varıncaya kadar her

²⁵ Konya Şer'îye Sicili (Bundan sonra KŞS diye verilecek) 53/273-1 (24 Cemâziye'l-âhir 1149/30 Ekim 1736).

²⁶ KŞS 53 / 273-2 (24 Cemâziye'l-âhir 1149 / 30 Ekim 1736).

²⁷ KŞS 53 / 273-3 (25 Cemâziye'l-âhir 1149 / 31 Ekim 1736).

²⁸ KŞS 53 / 273-4 (12 Receb 1149 / 16 Kasım 1736).

²⁹ KŞS 53 / 273-5 (12 Receb 1149 / 16 Kasım 1736).

³⁰ KŞS 53 / 273-6-7 (12 Receb 1149 / 16 Kasım 1736).

bir menzilde 25 nefer yedekkeşçiyân gerektiği dergâh-ı mu'allâ kapucubaşlarından olup elçinin mihmândârı olan Seyyid Mehmed tarafından i'lâm edildiği ifâde edilerek, gerekli ücretleri ahâli-i kazânın tekâliflerine takâs olunmak üzere nüzul eyledikleri menzillerden ol mikdâr yedekkeşçiyân ihrâc ve teslîm olunması talep edilmektedir³¹.

Elçilerin mu'tâd yol masrafları karşılandığı gibi, yol üzerinde elde olmayan sebeplerle ortaya çıkacak gecikmeler sırasında, elçilere sıkıntı çektirilmemesi ve bu müddet içinde konakladıkları yerlerde ihtiyaçlarının karşılanması emredilmektedir. Bu konuda Üsküdar'dan hudûd-ı İran'a varıncaya kadar yol üzerinde bulunan vezîrler, beylerbeyleri, kâdılar, nâibler, mütesellimler, voyvodalar, kethüdâyerleri, yeniçeri serdârları, a'yân-ı vilâyet, iş erleri ve kapucubaşlarından olup mihmândâr ta'yîn olunan Seyyid Mehmed'e gönderilen bir fermânda, İran tarafından İstanbul'a sefâret ile gelip itmâm-ı maslahat ile avdet ettirilen Abdalbâkî Hân ve ma'iyetinde olan ulemâ-i İran ve etbâ-i sâiresi için Üsküdar'dan hudûd-ı İran'a varıncaya kadar nüzul eyledikleri menâzilde günlük mu'tâd ta'yînâtının yanında, kış vakti olması hasebiyle, yol esnâsında hangi menzilde meks ve tevakkufları (konaklamaları) lâzım gelirse aynı şekilde ihtiyaçlarının verilmesi istenmektedir³².

İstanbul'dan yola çıkıp Anadolu'nun sağ kolunu kullanarak İran'a dönen elçilik heyeti, öyle anlaşılıyor ki, mevsimin de kış olmasından dolayı, Konya'da sekiz gün mecburî olarak ikâmet etmiştir. Bu ikâmet esnâsında heyetin ihtiyacı olan yiyecek ve konaklama giderleri yanında, hayvanlarının yiyecekleri de Konya halkı tarafından karşılanmıştır. Buna göre İran'a sefâretle ta'yîn olunan Mustafa Paşa ve ma'iyetinde olan ulemâ, kapıcıbaşılar ve tumacıbaşılar³³ ile elçi Abdalbâkî Hân ve ma'iyetinde bulunan İran ulemâsı ve sâir adamları Konya'ya nüzullerinde sekiz gün meks etmeleriyle fermân gereğince bu süre içerisindeki ihtiyaçları, sarây masrafları ve kendilerine verilen hediye bahâları Konya vâlisi vezîr Mehmed Paşa yediyle tedârik edilmiştir. Aşağıda Tablo: I'de bu ihtiyaçları karşılayacak paraların nerelerden toplandığı ve nerelere harcandığı ayrıntılı olarak verilmiştir³⁴.

³¹ KŞS 53 / 272-1 (19 Receb 1149 / 23 Kasım 1736).

³² KŞS 53 / 271-1 (7 Şa'bân 1149 / 11 Aralık 1736).

³³ Tumacıbaşı yeniçeri ocağının büyük zâbitlerinden olup tumacılar cemaat ortalarının altmış sekizincisini teşkil ederler. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları I*, Ankara 1984, s.158; Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lûgatı*, İstanbul 1986, s.347.

³⁴ Bu tablo KŞS 53 / 7-1 numaralı belgeden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Tablo: I
1149 / 1736 Senesinde İran Elçisi İçin Konya'dan Toplanan Zehâyir Bahâsı

Alındığı Yer	Bahâ-i Zehâyir (Guruş)
Her bir hânedan alınan miktâr	46
Hâsil Yekûn 'an hânehâ	10.522,5
el-Mu'âfât	
Mahallât-ı Türbe-i Celâliye	1.250
Karye-i Sille	655
Mu'âfât-ı Suğla	330
Mahalle-i Hoca Cihân	110
Karye-i Karadığın	55
Karye-i Kızılvrân	55
Karye-i Ulumuhsine	26
Karye-i Sa'îd	26
Karye-i Değirmen	13
Karye-i Zortola	13
Hâsil Yekûn 'an mu'âfât	2.533
Larende, Aladağ, Belvîrân, Gaferyâd, Devle, Pirlevganda kazâlanndan hâsil olan	8.745
Cem'ü'l-mecâmi' yekûn hâsil	21.800,5

Yapılan Masraflar

Harcanılan Yer	Guruş
Hâlâ Karaman vâlisi vezîr-i mükerrrem Mehmed Pâşâ'ya verilen üç günlük ta'âmiye	1.000
Ta'âmiye mübâşirine	150
Acem esîri için fermân getüren vezîr ağasına hizmet	100
Acem esîri için hatt-ı şerîf getüren vezîr ağasına hizmet	250
Surre emîni fermânı getüren vezîr ağasına hizmet	150
Menzilcilere verilen menzil-i imdâdî	500
Sarây icâresinden Cafer Efendi'ye bir senelik icâre-i vazîfe	6
Sarây icâresinden Şerefeddîn hafîbine bir senelik vazîfe	3
Elçi hâna verilen 46 nefer yedekçi ücreti	46
Elçi Mustafa Pâşâ'ya 45 nefer yedekçi ücreti	45
İmdâd-ı seferiyye edâsında kethüdâ beğe verilen hizmet	52
Mükârî sâlyânesinden Sarışık karyesi hissesine isâbet eden hisselerinin tahsîli mümkün olmamağla bu tevzî'a idhâl olunan hisseleri	5
Fermânlar ve defterler kaydiyesi	8

Harcanılan Yer	Mikdârı	Birim Fiyâtı	Toplam
Elçi hâna verilen nân	3.019 kıyye	--	11,5 guruş
Kasâbların sekiz günde verdikleri lahm	2.933 kıyye	12 akçe	293 guruş
Elçi pâşâya ve sâirlerine def'a verilen nân	3.204 kıyye		26 guruş 8 para
Elçi hâna sakız, zencefil ve büber	--	--	2 guruş
Elçi Mustafa Pâşâ ve Elçi hâna çiftçiler şeyhi yediyle verilen saman	320 deve yükü	--	163 guruş
Saman çuvallarına çiftçiler şeyhi yediyle avâyid nakid	--	--	18 guruş
Çuka	3,5 zirâ'	--	10,5 guruş
Bazarbaşı yediyle kazâsker efendi, Halil Efendi, kapucubaşı ve turnacıbaşıya verilen pirinç, revgan, şa'ir ve saman kıymeti			167 guruş
Altı günde verilen şeker	388 kıyye		388 guruş
Attârlardan alınan darçın, karanfil, kakula ve za'frân	3.186 dirhem	2 para	159,5 guruş
Sâlih Ağa hânesine ve sarâya müceddeden binâ olunan odalar, ahurlar ve sâir meremmâta şehir kethüdâsı Molla Mehmed yediyle masraf			1.645,5 guruş
Sarâyın ahur duvarı binâsına ale'l-hesâb şehir kethüdâsına verilen			6,5 guruş
Elçi hânın kendi dâiresinde şehir kethüdâsı yediyle verilen odun, kömür ve avâyid			151 guruş
Defterden hâric üserâya ve çavuşlara şehir kethüdâsı yediyle verilen şa'ir bahâsı			27 guruş

Elçi Hân'ın Dâiresine Ve Ma'iyetinde Olanlara Sekiz Günde Bazarbaşı Eliyle Verilen Zehâyir

Adı	Mikdârı	Birim Fiyâtı	Toplam
Revgan-ı Sâde	564 kıyye	17 para	239,5 guruş
Pirinç	1.788 kıyye	14 akçe	208,5 guruş
Asel	258,5 kıyye	10 para	64,5 guruş
Peynir	267 kıyye	-	40 guruş
Tuz	142 kıyye	-	1 guruş 3 rub'
Elma	125 kıyye	-	12,5 guruş
Nohud	16 kıyye	-	0,5 guruş
Soğan	168 kıyye	-	4 guruş 8 para
Sirke	84 kıyye	-	4 guruş
Dakik-i Hâs	84 kıyye	-	3,5 guruş
Nişasta	18 kıyye	-	2 guruş 1 rub'
Biber	3 kıyye	-	4,5 guruş
Nardenk	14 kıyye	-	2 guruş
Turşu	9 kıyye	-	18 para
Şem-i Asel	72 kıyye	-	72 guruş
Şem-i Revgan	280 kıyye	-	39,5 guruş 6 para
Tavuk	240 adet	-	40 guruş

Limon	180 adet	-	2 guruş 1 rub'
Süd	180 kıyye	-	15 guruş
Yoğurd	1.016 kıyye	-	39,5 guruş
Kışniş	28 kıyye	-	3 guruş 1 rub'
Badem	22 kıyye	-	8,5 guruş 1 rub'
Yumurta	1.600 adet	-	13 guruş 1 rub'
Amrud ve anar ve karpuz ve üzüm	-	-	7 guruş

(Yapılan Diğer Masraflar)

Harcanan Yer	Miktâr	Birim Fiyâtı	Guruş
Sekiz günde şehir kethüdâsı yediyle verilen şa'ır	624 keyl-i Konya	35 para	544
Def'a Seyyid Hüseyin Efendi'den alınan şa'ır	6 keyl	-	5
Deveciler şeyhi yediyle verilen odun	250 deve yükü	-	250
Deveciler şeyhi verdiği kömür	14 yük	--	16
Odun emînine deveciler şeyhinin verdiği avâyid			20
Osman Ağa'dan alınıp esîrbaşı ve şatırlara serdâr yediyle verilen avâyid			88
1149 senesi Cemâziye'l-âhir guresinden sene-i mezbûre Şevvâli guresine gelince şehir kethüdâsı Molla Mehmed'e verilen dört aylık kethüdâlık ücreti			20
Esîrler binmek için tutulan 20 katıra verilen kirâ			60
Değimenderesi'nin zâyi' olan üç re's bargir bahâsı			45
Elçilere menzilcinin verdiği 79 bargir ücreti			237
Şeyh 'Âlimân Mahallesi'nin zâyi' olan 1 bargir bahâsı			15
Boşnak Mustafa Ağa'nın zâyi'âtına verilen			30
Seyyid Mahmûd Ağa'nın zâyi'âtına verilen			25
Seyyid Hüseyin Efendi'nin zâyi'âtına verilen			90
Sipâhî bazarının zâyi'âtına verilen			17,5
Seyyid Hâcî Mahmûd zâyi' olan 4 sahanına			3
Pâşânın zâyi' olan 3 sahanına			4,5
Semercilerin zâyi' olan 45 adet semerlerine verilen			20
Mûtâflara kolan akçesi			5
Akçe mürâbahası			150
Silahşör Yûsuf Beg'e verilen hediye bahâ			600
Kapucubaşı Mehmed Ağa'ya hediye bahâ			1.500
Kapucubaşı Seyyid Mehmed Ağa'ya hediye bahâ			1.500
Elçi Mustafa Pâşâ'ya ve etbâ'ına hediye bahâ			3.000
Zehâyir mândesi			2.500
Mollabaşıya hediye			500
Nüvvâb efendi hediye			500
Hân kethüdâsına hediye			500
Abdülkerim Çelebi'ye hediye			500
Elçi Mustafa Pâşâ Konya vâlisi yediyle verilen ta'yînât			1.500
Elçinin adamlarına pâşâ yediyle avâyid			500
Harc-ı mahkeme			700

Kâtibiyye	16
Muhziriye	10
Havâle muhızına	6
Akçe kâbızına	10
Yekûn el-mesârif	21.800,5

Yukarıdaki tabloda verilen gelirler ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak şartıyla Konya Kazâsı ile diğer kazâların avâız hânelerinden toplanmıştır. Buna göre sekiz günlük masraf Konya'nın merkez mahallelerinin 169,5; Sahrâ Nâhiyesi'nin 3,5 hâne 1 rub'; Hatunsarây Nâhiyesi'nin 32 hâne 1 rub' ve Sudirhemi Nâhiyesi'nin 23 hâne 1 rub' olmak üzere toplam 228 hâne 3 rub' avâız hânesi ile diğer kazâların avâız hânelerinden her birinden 46'şar guruş toplanmak sûretiyle karşılanmıştır³⁵. Tabloda da görüldüğü gibi avâız hânelerinden 10.522,5 guruş, mu'âflardan 2.533 guruş ve diğer kazâlardan da 8.745 guruş olmak üzere toplam 21.800,5 guruş elde edilmiş ve bu para elçilik heyetinin yiyecek, barınma, ısınma ve hayvanlarının her türlü masrafına sarf edilmiştir.

Yapılan harcamalar arasında ilgi çekenleri de mevcuttur. Meselâ bunlar arasında serbest bırakılan esirler için kirâlanan 20 adet katıra harcanan 60 guruş da bulunmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, yapılan anlaşmada kabul edilen İranlı esirlerin alınıp satılmasının yasaklanması ve serbest bırakılması maddesi, hemem hayata geçirilmiş, esirler serbest bırakılmış ve bir iyi niyet göstergesi olarak geri dönen elçinin yanına katılmıştır.

Elçilik heyetinin kaç kişiden meydana geldiği belgede ifâde edilmemekle birlikte verilen ta'yînâtta heyetin kaç kişiden oluştuğu tahmîn edilebilir. Sekiz günde elçi hân ile elçi paşaya verilen ekmek ve etten yola çıkarak bir hesaplama yapılacak olursa, heyette bulunanların sayısını tahmîn etmek mümkündür. Elçi hân ve ma'iyetindekilerin 3.019 kıyye ve elçi paşa ile ma'iyetindekilerin de 3.204 kıyye olmak üzere, heyetin sekiz günlük ekmek tüketimi 6.223 kıyye olmuştur. Günlük tüketim ise 777,8 kıyye yapmaktadır. Bir kişiye günde ortalama olarak 1 kıyye ekmek verildiği göz önüne alınırsa heyetin sayısı 777 kişi olarak ortaya çıkar. Heyete kasâbların sekiz günde verdiği et ise 2.933 kıyyedir. Bu da günde 366,6 kıyye yapar. Osmanlı Devleti'nde, rakamlar değişmekle birlikte, bir kişiye günlük olarak yarımşar kıyye et verildiği düşünülürse³⁶ heyette bulunanların sayısı 733 kişi civârında çıkmaktadır. Bu rakamlardan hareketle, heyetekilerin sayısı en azından 700 ile 800 kişi arasında tahmîn edilebilir. Ortaya çıkan bu rakamların çok abartılı olduğu düşünülebilir. Ancak bundan üç yıl sonra 1152 senesinde kendilerine Üsküdar'da han kirâlanan İran heyetinin 356 kişi olduğu³⁷ göz önüne alınırsa ve bu heyette bir de Osmanlı elçilik heyetinin bulunduğu hesâba katılırsa, bu rakamların hiç de abartılı olmadığı ortaya çıkar. Hatta 1153 /1740-1741 senesinde gelen Hâcı Hân'ın 3.000 kişilik ma'iyetle geldiği düşünülürse, ortaya çıkan rakamların çok mütevâzi olduğu görülür.

³⁵ KŞS 53 / 7-1 (20 Ramazân 1149 / 22 Ocak 1737).

³⁶ Osmanlı Devleti tarafından Rum-ili beglerbegisi pâyesiyle İsfahan hânı Eşref Hân tarafına nâme-i hümâyûn götürmekle görevlendirilen Râşid Mehmed Paşa'nın 7 nefer adamına her bir kişiye birer çift nân, yarımşar kıyye lahm-ı ganem ve birer yem şa'ir verilmesi emredildiği görülmektedir. KŞS 51 / 269-1 (3 Rebî'ü'l-evvel 1141 / 7 Ekim 1728).

³⁷ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 6680 (15 Zî'l-ka'de 1152 / 13 Şubat 1740).

2- 1152 / 1739-40 Senesine Âit Bazı Masraflar

Nâdir Şâh'ın Osmanlılarla antlaşma yaptığı sırada Caferî Mezhebi'nin beşinci mezhep olarak kabul edilerek Kâbe'de bu mezhebe bir rükün tahsisi maddesinin ihtilâflı kaldığı ve bunun üzerine İran ulemâsıyla görüşülerek bir hâl çaresi bulunmak üzere Vezîr Mustafa Paşa refâkatinde iki Osmanlı âliminin İran'a gönderildiğinden yukarıda bahsedilmişti. Bu sırada Nâdir Şâh Afganistan ve Hindistan seferine çıktığından, bu Osmanlı heyeti kendisini Kandahar'ı muhâsara ettiği sırada buldu. Yapılan görüşmede, Nâdir Şâh ihtilâflı olan iki maddenin kabulünde ısrar ettiğinden, heyet bir anlaşma sağlayamadan Kandahar'dan geri dönmek mecburiyetinde kaldı (1150 / 1737). Nâdir Şâh'ın Hindistan seferi esnasında Osmanlı hükümeti de Rusya ve Avusturya ile muhârebe etmekte idi³⁸. Osmanlı-Rus muhârebesi sırasında Nâdir Şâh, Osmanlılarla Ruslar arasında arabuluculuk yapmak istediğini bildirerek bu husûsta Rus Çarı nezdine bir elçi gönderdiği gibi aynı gâye ile 1151 / 1738 senesinde İstanbul'a da bir heyet yollamıştır. Osmanlı pâdişâhı, Nâdir Şâh'ın bu alâkasına teşekkür ederek karşılık vermişti³⁹.

1151 / 1738 yılından sonra da, Nâdir Şâh'ın daha önce ileri sürdüğü isteklerini kabul ettirmek için, çeşitli tarihlerde, elçilik heyetleri gönderdiği anlaşılmaktadır. İşte bu heyetlerden biri de 1152 / 1739 tarihinde gelmiştir. Gelen bu heyetin karşılanmasına dergâh-ı mu'allâ kapucubaşlarından Mustafa Ağa mihmândâr ta'yîn olunmuş ve hem mihmândâra hem de arpalık olarak İznikmid Sancağı'na mutasarrıf olan Vezîr Mustafa Paşa'ya gönderilen hükümde, İran şâhı tarafından Devlet-i Aliyye'ye gelmekte olan İran elçisi ve etbâ'nın İznikmid'e gelmek üzere olmaları hasebiyle, adı geçen mihmândâr ma'rifetiyle mübâyâ'a olunarak verilecek ta'yînât ve İstanbul ağası tarafından verilecek odunun defter mûcibince be-her yevm tedârik edilerek gerekli yerlerde hâzır bulundurulması ve elçiye sıkıntı çektirilmemesi istenmiştir⁴⁰.

İstanbul'a gelen İran elçileri, çavuşbaşı başkanlığındaki bir heyet tarafından, daha Üsküdar dışında karşılanır ve elçi ile ma'iyyeti Üsküdar'da kendilerine tahsis edilen ikâmetgâhlarda misâfir edilirlerdi. 1152 (1739) senesinde gelen İran elçisine de aynı mu'âmele yapılmış ve kendilerine Üsküdar'da hanlar kirâlanarak tahsis edilmiştir. Buna göre 15 Ramazân 1152 (16 Aralık 1739) tarihinden itibaren, mihmândâr olan kapucubaşı Mustafa Ağa ma'rifetiyle, Üsküdar'da 7 adet han ile mihmândârın kendisinin kalacağı yalı ve yasakçıların kalacağı dükkân kirâlanarak tahliye⁴¹ olunmuştur. İran elçisi ve ma'iyyeti için kirâlanan hanların ve müste'cirlerinin isimleri; odacı sayısı ve bu oadalara ödenen ta'âmiye ücreti; hanların oda sayıları; kalan kadın, erkek ve hayvanlarının sayısı ile bu hanlara ödenen aylık icâreler aşağıda Tablo: II'de verilmiştir⁴².

³⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV-1, s.299.

³⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV-1, s.234.

⁴⁰ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 335 (2 Cemâziye'l-evvel 1152 / 7 Ağustos 1739).

⁴¹ İran elçileri için kirâlanan hanların güvenlik gerekçesi ile boşaltıldığı anlaşılmaktadır.

⁴² Bu tablo BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 6680 (15 Zî'l-ka'de 1152 / 13 Şubat 1740)'den istifade edilerek hazırlanmıştır.

Tablo: II
1152 / 1739 Senesinde İnan Elçisi İçin
Üsküdar'da Kirâlanan Hanlar ve Aylık Kirâları

Han Adı	Müste'ciri	Odacı		Hanın Oda Sayısı	Kalan Erkek-Kadın Sayısı	Kalan At ve Katır sayısı	Aylık İcaresi (Akçe)
		Sayısı	Ücreti				
Fezullah Efendi vakfı olan han	--	2	1.260	26	48	46	5.000
Mehmed Ağa vakfı Sulu Han	Mustafa Efendi	2	1.260	28	84	100	3.330
Kâdı Hanı	Sava zimmî	2	1.260	25	60	60	1.800
Bî-zebân Hasan Ağa Hanı	el-Hâc Abdulkâdir	2	1.260	21	40	40	2.710
Sâbikan Çavuşbaşı Hanı	Hüseyin	1	630	19	30	30	1.830
Zincirli Han	Sefer Beg	2	1.260	17	61	41	2.000
Fenâî İmâmı Hanı	Mehmed Beşe	2	1.260	15	33	31	2.400
Yekûn	---	13	8.190	151	356	348	19.070
Mihmândâr izzetli Mustafa Ağa'nın sâkin olduğu yalı icâresi şehriyye							3.600
Yasakçı tâyifesinin sâkin oldukları dükkânın şehriyye icâresi							180
Yekûn							22.850

Tabloda isimleri belirtilen yedi handa 151 adet oda, 15 Ramazân 1152 (16 Aralık 1739) tarihinden itibaren 15 Zî'l-ka'de 1152 (13 Şubat 1740) tarihine kadar, iki aylık bir süre için kirâlanmış ve aylık olarak bu hanlara 22.850 akçe ödenmiştir. Bu hanlarda 356 erkek ve kadın⁴³ ile 348 at ve katır konaklamıştır. Hanlarda görev yapan 13 odacı için aylık olarak 8.190 akçe, mihmândâr Mustafa Ağa'nın kaldığı yalı için 3.600 akçe ve elçilik heyetini korumakla görevli olan yasakçıların kaldığı dükkân icâresi için de 180 akçe ödenmiştir.

Üsküdar'da kirâlanarak tahliye olunan bu hanlar ile mihmândâr Muhtafa Ağa'nın kaldığı yalı ve yasakçıların sâkin olduğu dükkânın aylık icâreleri, Üsküdar nâibinin tahrîr eylediği defter gereğince, başmuhâsebeden hesap ettirilmiş, cümlesinin aylığı 22.850 akçeye bâliğ olduğu bildirilerek adı geçen meblağın mâh-be mâh taraf-ı mîrîden verilmesi için fermân buyurulması arz edilmiştir⁴⁴.

1152 senesi Ramazânında hanlara yerleşen elçilik heyetinin 1153 senesi Cemâziye'l-âhirinde (24 Ağustos-21 Eylül 1740) daha hâlâ İstanbul'dan ayrılmadığı anlaşılıyor. Üsküdar hanlarına yerleştirilmiş olan bu heyetin 1153 senesi Cemâziye'l-âhirine âit hanlarının icâresi yevmiye 130 guruş olduğu ve aylık masrafının ödenmesi için mihmândârı Mustafa Ağa'nın arz ettiği görülmektedir. Bunun üzerine aylık masrafı başmuhâsebeden hesap ettirilerek adı geçen aya âit han icâresi ve elçinin masraflarının 3.960 guruş olduğu ve tezkeresinin verilmesi için telhîs edilmiş, 3 Receb 1153 (24 Eylül 1740) tarihinde de

⁴³ Hanlarda kalanlar arasında kadınların da bulunması dikkat çekicidir. Elçilik heyetinde bulunan bazı kimselerin hanımları ve câriyelerini de yanlarında getirdikleri anlaşılmaktadır.

⁴⁴ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 6680 (25 Zî'l-ka'de 1152 / 23 Şubat 1740).

telhîs gereğince berâtının verilmesi buyurulmuştur⁴⁵. Buna göre elçinin 1153 senesi Cemâziye'l-âhir ayına âit masrafı, günlük 130 guruşdan 29 günde 3.770 guruş, hanlara ödenen kirâ ise 190 guruş 50 akçe (22.850 akçe), toplam olarak 3.960 guruş 50 akçe olarak hesaplanmıştır⁴⁶.

3- 1153 / 1740-41 Senesine Âit Bazı Masraflar

Yapılan tüm görüşmelerden bir sonuç elde edilememiş ve bir anlaşma sağlanamamıştı. Nâdir Şâh'ın çıkmış olduğu Hindistan seferi dört sene sürmüş ve bu seferden zaferle dönen Şâh, dönüşünden sonra Osmanlı Devleti ile yapılan anlaşmanın halledilememiş iki maddesini yeniden ortaya atarak Hâcî Hân isminde bir elçisini, görüşmeler yapmak üzere, tekrar İstanbul'a yollamıştır⁴⁷. Bunun üzerine Osmanlı Devleti de dergâh-ı âli kapucubaşlarından Derviş Mehmed Ağa'yı mihmândâr ta'yîn ederek elçiyi karşılamakla görevlendirmiş ve bu itibarla kendisine bir hüküm gönderilmiştir. Bu hükümde: İran şâhı Nâdir Şâh tarafından İstanbul'a gelecek elçinin Bağdad ve Musul hudûdlarını geçtikten sonra Diyarbakır'a uğradılmayıp Nusaybin'den doğru Rakka ve Haleb üzerinden Anadolu'nun sağ kolu ile sevk ve seyâhat ettirilmesi; Bağdad'dan İstanbul'a gelinceye kadar ma'iyeti ve yanında getireceği filler ile hademesi için yevmiye ta'yînâtının hesap ettirilerek hazîne-i âmireden 6.000 guruş verildiği, ancak elçinin Haleb'e gelirken Diyarbakır'a uğraması gerektiğinden bu yolda ortaya çıkacak günlük ihtiyaçlarının hâlâ Bağdad vâlisi vezîr Ahmed Paşa ma'rifetiyle tespit edilip bir defterle Der-sa'âdete bildirildiği ve bu defter gereğince elçinin ihtiyaçlarının karşılanması istenmiştir. Buna göre elçinin günlük ta'yînâtı 2.000 kıyye nân, 550 kıyye erz (pirinç), 550 kıyye gûşt, 149,5 kıyye revgan-ı sâde, 1.100 batman şa'îr, 168 kantar 8 kıyye saman ve 80 yük olmak üzere 800 batman hatab olarak belirlenmiştir. Bu ürünlerin mîrî fiyatı üzere lâzım gelen bahâları tekâliflerine takâs olunmak şartıyla kazâlar ahâlisinden tahsîl olunarak menzil be-menzil hâzır bulundurması ve istenilen ürünlerden yol üzerinde tedârîki mümkün olmayanlarının günlük kıymetlerinin, bulunması mümkün olanlarının ise narh-ı câri üzere satın alınıp elçiye teslim edilerek sıkıntı çektilmemesi emredilmiştir⁴⁸. Ayrıca dergâh-ı âli çavuşlarından Yûsuf ve Osman Çavuş adlarında iki çavuş İran elçisi ma'iyetine memur edilmişlerdir. Bu iki çavuşa yevmiye 20'şer akçe nafaka bahâ takdîr edilmiş ve 1153 Safer ayı (28 Nisan-26 Mayıs 1740) için 29 günlük masrafları 9,5 guruş 20 akçe, Rebî'ü'l-evvel ayı (27 Mayıs-25 Haziran 1740) için de 30 günlük masrafları 1.200 akçe karşılığı 10 guruş olarak hesaplanıp tezkereleri verilmek üzere pâdişâha arz edilmiştir⁴⁹.

⁴⁵ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 95. Belgenin der-kenârında 2 Receb 1153 (23 Eylül 1740) tarihli bir kayıta, "1153 senesi Cemâziye'l-evvel aylığı olmak üzere İran tarafından gelip Üsküdar'da meks üzere olan Acem elçilerine yevmiye 130 guruş ve han icâresi 190 guruş 50 akçe tarih-i mezbûrda hazîne tezkeresi verildiği defterde mukayyeddîr fermân sa'âdetlü sultanım hazretlerindedir" denilmektedir. Ayrıca Cemâziye'l-evvel ayı için elçinin günlük masraflarına 30 günde 130 guruşdan 3.900 guruş, hanların kirâları için de 190 guruş 50 akçe (22.850 akçe) olmak üzere toplam 4.090 guruş 50 akçe ödendiği görülmektedir. 5 Cemâziye'l-âhir 1153 / 28 Ağustos 1740).

⁴⁶ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 95 (2 Receb 1153 / 23 Eylül 1740).

⁴⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV-1, s.301. 1153 / 1740 senesinde elçilik görevi ile İstanbul'a gelen Hâcî Hân, Bağdad- Rakka üzerinden Antep'e oradan da Anadolu'nun sağ kolunu takip ederek İstanbul'a ulaşmıştır. Çınar, s.634.

⁴⁸ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 93 (2 Receb 1153 / 23 Eylül 1740).

⁴⁹ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 5540 (28 Rebî'ü'l-evvel 1153 / 23 Haziran 1740).

Yol üzerinde bulunan Maraş Eyâleti'nde vâki' Ayntab⁵⁰ ahâlilerinden de, ahâlilerinin tekâliflerine takâs olunmak üzere, elçi hânın ma'iyyetinde olan hademesi ve fillerinin yevmiye ihtiyaçları için 37.275 akçe harcanmış, bu da 310,5 guruş 8 para 1 akçe yapmıştır⁵¹. Bu paranın 160,5 guruşu tenzîl edilmiş, geriye kalan 150 guruşunun ise, kazâ ahâlilerinin tekâliflerine mahsûb edilmek üzere fermân verilmesi için pâdişâha arz edilmiştir⁵².

Elçilik heyetinin Ayntab'dan Haleb'e indiği ve buradan da Anadolu'nun sağ koluna girerek Belen'e geldiği anlaşılmaktadır. Ancak heyet daha Belen'e gelmeden önce, Atârib Menzili'nden geçmiş ve burada bir gün konaklamıştır. Tabîî ki, elçilik heyeti için günlük harcamalardan başka bu konaklama sırasında da masraf yapılmıştır. Buna göre Sermîn ve Mu'arretü'l-Masrîn kazâlarından, ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere verilmesi fermân olunan zehâyirin masrafı 2.500 kıyye nân-ı azîz 10'ar akçeden 208 guruş 40 akçe; 50 adet koyun 5'erden 250 guruş; 675 kıyye erz 15'er akçeden 84 guruş 45 akçe; 187 kıyye revgan-ı sâde 60'ar akçeden 93,5 guruş; 450 keyl-i İstanbulî şa'îr 1,5'ar guruşdan 600 guruş; 100 kantar saman 1'er guruşdan 100 guruş; 100 kantar hatab 2,25'er guruşdan 225 guruş; yekûn 1.561 guruş 25 akçe etmiştir⁵³. Ayrıca Mihmândâr Dervîş Mehmed Ağa'nın vermiş olduğu temessük gereğince günlük olarak verilen ta'yînâtın da, daha sonra hesâb edildiği ve 41.675 akçe karşılığı 347 guruş 35 akçe olduğu kaydedilmiştir⁵⁴. Bu 347 guruşun da 147 guruşu tenzîl olunup geriye kalan 200 guruşun ahâlinin tekâliflerine mahsûb edilmesi için tezkere verilmesi hakkında pâdişâha arz edilmiştir⁵⁵.

Hâcı Hân'ın İstanbul'a gelirken Belen Menzili'ndeki ta'yînâtı ise 2.000 kıyye nân-ı azîz, 500 kıyye gûşt, 149,5 kıyye revgan-ı sâde, 250 keyl-i İstanbulî şa'îr, 500 kıyye erz, 150 kantar saman ve 100 çeki hatab idi. Bu ürünler yine ahâlinin tekâliflerine takâs edilmek üzere tamâmen ahz ve kabz olunup mihmândâr Dervîş Mehmed Ağa tarafından ahâlisine teslim temessükleri verilmiştir. 9 Cemâziye'l-âhir 1154 (22 Ağustos 1741) tarihli der-

⁵⁰ Mihmândâr Dervîş Mehmed Ağa'nın, ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere vermiş olduğu temessükün tarihinin evâil-i Şevvâl 1153 (20-29 Aralık 1740) olduğuna bakılırsa, elçilik heyetinin bu tarihlerde Ayntab'dan geçtiği anlaşılmaktadır.

⁵¹ Ayntab Menzili'nde ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere 2.000 kıyye nân 3'erden 6.000 akçe; 50 adet ganem 500 kıyye hesâbı üzere kıyyesi 12'şerden 6.000 akçe; 550 kıyye erz 10'ardan 5.500 akçe; 149,5 kıyye revgan-ı sâde 30'ardan 4.485 akçe; 450 kile şa'îr 24'erden 10.800 akçe; 75 kantar saman 20'şerden 1.500 akçe; 100 çeki hatab 30'ardan 3.000 akçe; toplam 37.275 akçe harcanmış, bu da 310,5 guruş 8 para 1 akçe yapmıştır. BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 2891 (17 Zî'l-ka'de 1154 / 24 Ocak 1742).

⁵² BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 2891 (5 Zî'l-hicce 1154 / 11 Şubat 1742).

⁵³ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3081 (Evâhir-i Şevvâl 1153/9-17 Ocak 1741). Ancak Sermîn ve Mu'arretü'l-Masrîn kazâları kâdîlarının ortak olarak gönderdikleri arzda, bu iki kazâdan istenen ta'yînâtın masrafının 1.561 guruş 25 akçeye bâliğ olduğu ve bu kazâların ahâlisinin fukarâ ve zu'afa olmaları hasebiyle hâllerine merhameten zikr edilen meblağın Haleb muhassılı tarafından havâle buyurulmasını istedikleri görülmektedir. BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3081 (18 Rebî'ü'l-âhir 1154/3 Temmuz 1741).

⁵⁴ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3081 (20 Cemâziye'l-evvel 1154 / 3 Ağustos 1741). Buna göre Sermîn ve Mu'arretü'l-Masrîn kazâlarından temîn edilen günlük masraf da 2.500 kıyye nân 3'erden 7.500 akçe; 50 adet ganem 500 kıyye hesâbı üzere 12'şerden 6.000 akçe; 765 kıyye erz 10'ardan 6.750 akçe; 187,5 kıyye revgan-ı sâde 30'ardan 5.625 akçe; 450 kile şa'îr 24'erden 10.800 akçe; 100 kantar saman 20'şerden 2.000 akçe; 100 çeki hatab 30'ardan 3.000 akçe; yekûn 41.675 akçe ki, 1 guruş 120 akçe hesâbından, 347 guruş 35 akçe etmiştir. Bunun da 147 guruşu tenzîl olunup 200 guruşu ahâlinin tekâliflerine takâs edilmiştir.

⁵⁵ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3081 (15 Cemâziye'l-âhir 1154 / 28 Ağustos 1741).

kenârda, sâdır olunan fermân gereğince, nân-ı azîzin kıyyesi 10'ar, gûştün kıyyesi 12'şer, revgan-ı sadenin kıyyesi 30'ar, şa'îrin kilesi 24'er, erzın kıyyesi 10'ar, samanın kantarı 20'şer, hatabın çekisi 30'ar akçeden hesap olunmuş ve 34.585 akçe ki, 288 guruş 8 para 1 akçe tuttuğu kaydedilmiştir⁵⁶. Ayrıca Derviş Mehmed Ağa tarafından verilen temessük gereğince hesap ettirildiği ve ta'yinâtın 288 guruşa bâliğ olduğu, 88 guruşu tenzîl olunup geri kalan 200 guruşun ise, ahâlinin tekâliflerine mahsûb olunmak üzere fermân verilmesi için arz edilmiştir⁵⁷. Bu harcamalar 1153 senesine âit olmakla birlikte, 1154 senesinde tasdik edildikleri görülmektedir.

Hâcî Hân'ın yolu üzerinde bulunan Ereğli Kazâsı'na tâbi Çavuşlu Köyü derbendindeki ta'yinâtı da 2.500 kıyye nân-ı azîz 3'erden 7.500 akçe; 50 adet ganem 500 kıyyeden 12'şer akçe hesabı üzere 6.000 akçe; 680 kıyye erz 10'ardan 6.800 akçe; 186 kıyye revgan-ı sâde 30'ardan 5.580 akçe; 450 keyl-i İstanbulî şa'îr 24'erden 10.800 akçe; 250 kantar saman 20'şerden 5.000 akçe; 100 çeki hatab da 30'ardan 3.000 akçe olarak tespit edilmiştir⁵⁸. Çavuşlu Köyü'nün toplam masrafı ise 44.680 karşılığı 372 guruş 40 akçe olmuş, bunun da 172 guruşu tenzîl olunup geriye kalan 200 guruşu ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere tezkeresi verilmek bâbında pâdişâha arz edilmiştir⁵⁹.

Bağdad- Musul- Diyarbekir- Haleb istikâmetinden Anadolu'nun sağ kolunu kullanarak seyâhat eden İran elçisi Hâcî Hân, Konya üzerinden geçerek yoluna devam edecektir. Ancak elçi daha Konya'ya gelmeden ma'iyetinin, hademesinin ve yanında getireceği fillerin mesârifi için harcanacak zehâyirin külliyyetli olduğu, henüz gerekli mahalle teslim olunmadığı ve elçinin gelmesinin de yakın olduğu ifâde edilerek bir an önce lâzım gelen malzemenin hâzır bulundurulması gerektiği ve zarûret çektirilmeyerek her ne talep ederse verilmesi istenmiştir. Bunun üzerine Mevlânâ Âsitânesi'nde şeyh ve seccâde-nişîn olan Pîrî Efendi, müftü Seyyid İbrahim Efendi, nakîbü'l-esrâf kâim-makâmı es-Seyyid Musa Efendi, Yeğen-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi, Umrân-zâde Mehmed Efendi, Şeyh İbrahim Efendi, şehir-emîni Hâcî Yûsuf ve kethüdâ Molla Mehmed gibi Konya'nın ileri gelenlerinden oluşan bir heyet Nefs-i Konya Kazâsı'nın hâne ve mu'âfâtının hissesine düşecek zehâyiri tevzî' ve taksîm etmişlerdir⁶⁰. Buna göre Konya'nın merkez mahallelerinin 162, Sahrâ Nâhiyesi'nin 2 hâne 1 rub', Hatunsarây Nâhiyesi'nin 30, Sudirhemi Nâhiyesi'nin 20 hâne 1 rub' ve Sa'îd-ili Nâhiyesi'nin 16 hâne olmak üzere toplam 230 hâne 1 rub' avârız hânelerinin her birine 25'şer guruş nakid para ve aynı olarak da 5 tam 3 çeyrek Konya kilesi şa'îr, 6,5 kantar saman ve 3,5 çeki hatab düşmüştür. Hânelerden yekûn olarak 5.756 guruş nakid, 1.237,5

⁵⁶ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 997 (9 Cemâziye'l-âhir 1154 / 22 Ağustos 1741).

⁵⁷ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 997 (12 Cemâziye'l-âhir 1154 / 25 Ağustos 1741).

⁵⁸ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 4871 (23 Zî'l-ka'de 1154 / 30 Ocak 1742). Harcamalar 1153 senesine âit olmakla birlikte, der-kenârdaki hesaplamaları 1154 senesi Zî'l-ka'desinde yapılmıştır. Yine yol üzerinde olmamakla birlikte, Hâdim Kazâsı'ndan da elçi için ta'yinât alındığı aynı belgede görülmektedir. Hâdim Kazâsı'ndan toplanan ta'yinât ise 2.500 kıyye nân 3'erden 7.500 akçe; 50 adet ganem 500 kıyye olup 12 akçe hesabı üzere 6.000 akçe; 675 kıyye erz 10'ardan 6.750 akçe; 450 kile şa'îr 24'erden 10.800 akçe; 180 kıyye revgan-ı sâde 30'ardan 5.400 akçe; 75 kantar saman 20'şerden 1.500 akçe; 100 çeki hatab 30'ardan 3.000 akçe idi ki, toplam 40.950 yapmış, bu da 1 guruş 120 akçe hesabı üzere 341 guruş 10 para etmiştir. Bunun 141 guruş 10 parası tenzîl edilmiş, ahâlinin tekâliflerine takâs edilmek üzere 200 guruş kalmıştır. (Hesaplama tarihi 1 Zî'l-ka'de 1154/8 Ocak 1742).

⁵⁹ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 4871 (21 Zî'l-ka'de 1154 / 28 Ocak 1742).

⁶⁰ KŞS 55 / 7-1 (5 Şevvâl 1153 / 24 Aralık 1740).

Konya kilesi şa'ir, 1.497 kantar saman ve 806 çeki odun; mu'af olan mahalle ve köylerden ise 2.058 guruş nakid ile 312 Konya kilesi şa'ir, 500 kantar saman ve 251 çeki odun toplanmıştır. Hâne ve mu'aflardan ise toplam olarak 7.814 guruş nakid para, 1.549,5 Konya kilesi şa'ir, 1.997 kantar saman ve 1.057 çeki de odun alınmıştır.

Aşağıda Tablo: III'de Konya'nın merkez ve bağlı nâhiyelerin hâneleri ile mu'aflardan toplanan nakid para ve aynı olarak toplanan arpa, saman ve odun miktarları ile bunların nerelere harcandığı çıkarılmıştır⁶¹.

Tablo: III
1153 / 1740-41 Senesinde Konya'dan Geçen
İran Elçisi İçin Avârız Hânelerinden ve Mu'aflardan Toplanan Zehâyir

Alındığı Yer	Bahâ-i Zehâyir (Guruş)	Aynı Şa'ir (Keyl-i Konya)	Aynı Saman (Kantar)	Aynı Hatab (Çeki)
Her hânedan alınacak miktâr	25	5 tam 3 çeyrek	6,5	3,5
Hâsil Yekûn 'an hânehâ	5.756	1.237,5	1.497	806
el-Mu'âfât				
Mahallât-ı Türbe-i Celâliye	928	140	230	115
Karye-i Sille	558	84	130	68
Mu'âfât-ı Suğla	306	52	75	30
Mahalle-i Hoca Cihân	81	11	22	10
Karye-i Karadiğın	48	7	12	7
Karye-i Kızılvrân	52	8	13	8
Karye-i Ulumuhsine	24	3	6	5
Karye-i Sa'îd	29	3	6	3
Karye-i Değirmen	16	2	3	2
Karye-i Zortola	16	2	3	2
Hâsil Yekûn 'an mu'âfât	2.058	312	500	251
Cem'ül-mecâmi' hâsil 'an hânehâ ve mu'âfât Yekûn	7.814	1.549,5	1.997	1.057

İran Elçisi İçin Yapılan Masraf

Cinsi	Miktârı	Birim Fiyâtı	Toplam
'Asel	400 kıyye	10 para	100 guruş
Kahve	170 kıyye	63 para	270 guruş
Tavuk	400 adet	10 para	100 guruş
Yumurta	2.500 adet	1,5 akçe	31,5 guruş
Nohud	2 keyl	---	8 guruş
Duhan	500 kıyye	1 guruş	500 guruş
Fülfül	20 kıyye	2 guruş	40 guruş
Piyâz	400 kıyye	1 para	10 guruş

⁶¹ Bu tablo KŞS 55 / 7-1'den istifade edilerek hazırlanmıştır.

Sirke	400 kıyye	2 para	20 guruş
Peynir	600 kıyye	10 para	150 guruş
Yoğurt	1.300 kıyye	3 para	97,5 guruş
Za'frân	2 kıyye	---	40 guruş
Sakız	2 kıyye	---	20 guruş
Zencefil	2 kıyye	---	10 guruş
Şeker	1.040 kıyye	1 guruş	1.040 guruş
Badem	156 kıyye	30 para	118 guruş
Darçın ve karanfil ve kakula	6 kıyye	---	60 guruş
Kişniş	156 kıyye	3 para	15 guruş
Fıstık	156 kıyye	---	117 guruş
Nârdenk	80 kıyye	10 para	20 guruş
Âb-ı limon	156 kıyye	---	50 guruş
Elma	400 kıyye	2 para	20 guruş
Süd	400 kıyye	2 para	20 guruş
Dakık-i hâs	620 kıyye	---	30 guruş
Nişasta	156 kıyye	---	35 guruş
Tuz	220 kıyye	---	2 guruş
Turşu	100 kıyye	---	10 guruş
Şem'-i asel	120 kıyye	---	120 guruş
Şîr-i revgan	635 kıyye	---	210 guruş
Kuzu	100 adet	---	100 guruş
Gûşt	5.170 kıyye	5 para	5.650 guruş
Nân-ı azîz	12.500 kıyye	7 akçe	750 guruş
Revgan-ı sâde	1.440 kıyye	20 para	700 guruş
Erz	5.176 kıyye	5 para	650 guruş
Mesârif-i fil ve ücret-i mükârî			889 guruş
Kadîmden olağeldiği minvâl ve sicillâtta mahfûz olduğu üzere rûsûm tahsîl için iktizâ eden mahallere			500 guruş
Harc-ı defter			10 guruş
Kethüdâiyye ve nâibiyye			225 guruş
Hüddâmiyye			25 guruş
Üç nefer kâtibe ücret ve kaydiyye			20 guruş
Muhziriyye			12 guruş
Akçe kâbızına			10 guruş
Cem'an yekûn el-mesârif nakd guruş			7.814 guruş

1153 / 1740-1741 senesinde gelen Hâcî Hân'ın Konya'da ikâmeti sırasında elçinin zehâyiri masrafına sarf için nefis-i Konya ve nevâhileri ile mu'âflarından başka kazâlarının hisseleri ise tevzî' olup şehremini el-Hâc Yûsuf tarafından toplanarak sarf edilmiştir. Bu paraların listesi de Tablo: IV' de verilmiştir⁶².

⁶² Tablo KŞS 55 / 330-1'den istifâde edilerek hazırlanmıştır. (17 Muharrem 1154 / 4 Nisan 1741).

Tablo: IV
1153 / 1740-41 Senesinde İnan Elçisi İçin
Şehr-emîni Hâcî Yûsuf Vasıtası İle Kazâlardan Toplanan Para

Kaza	Alınan Gurus
Kazâ-i Niğde	3.000
Kazâ-i Bor	2.000
Kazâ-i Ürgüb	1.600
Niğde Sancağı Anduğu Kazâsı	500
Beğşehir Sancağı Göçü-i Kebîr Kazâsı	600
Nefs-i Beğşehir	1.350
Nefs-i Seydişehir	500
Kırşehir Kazâsı	1.650
Mucur Kazâsı	222
Pirlevganda Kazâsı	350
Eski-il Kazâsı	2.516
Lârende Kazâsı	1.887
Gaferyâd Kazâsı	500
Kureyş Kazâsı	532,5
Divle Kazâsı	400
Belvirân Kazâsı	539
Turgud Kazâsı	380
Bayburd Kazâsı	230
Nefs-i Konya, nevâhi ve mu'âfât	7.016
Cem'an yekûn	25.688

Şehr-emîni Hâcî Yûsuf Vasıtası İle Yapılan Harcamalar⁶³

Masraf	Verilen Gurus
Bazarbaşıya 'ale'l-hesâb verilen	3.562
Ladik karyesi ve şehr mesârifîçün Hidâyet-zâde Ahmed Ağa'ya verilen	1.883
Karye-i İsmîl ve İrmek mesârifîçün Fettâh Ağa'ya ve Esber'e verilen	1.584
Kassâba 'ale'l-hesâb verilen	2.500
Etmekçilere 'ale'l-hesâb nân-ı 'azîz için verilen	1.850
Karabınar Kasabası'na imdâdiye verilen	1.000
Yine bir def'a Ebûbekir Pâşâ kethüdâsına imdâdiye verilen	1.000
Ereğli Kasabası'na kethüdâ beg yediyle verilen imdâdiye	1.443 ; 1 rub'
Hortu Derbendi'ne kethüdâ beg yediyle imdâdiye verilen	1.000
Mukaddemâ çavuşbaşı ağanın konakçısı çukadâra avâyid	41 ; 1 rub'
Elçi konakçısına avâyid	35
Nefs-i Konya için çavuşbaşı adamı Mehmed'e verilen avâyid	150
Filler için 11 mızrak ve 3 demür çengal mesârifi	14
Elçinin mükârî bargirleri için serdâra teslim olunan	310

⁶³ KŞS 55 / 330-1 (5 Muharrem 1154 / 23 Mart 1741).

Hazîne bekçisine avâyid	6
İbrahim Pâşâ sarâyına ta'mîr için verilen	60
20 nefer yedekçi ücreti	25
Elçinin Karapınar'a giden adamlarına 12 bargir ücreti	25
Çavuşbaşıya gelen ağaya verilen menzil ücreti	30
Elçinin adamlarına avâyid	20
Fillere arak için Ağya zimmîye verilen	130
Fukarâyı sıyânet için şer' tarafından nasb olunan kolluklara verilen	100
Elçiye hediye verilen kürk kıymeti	30
Elçiye verilen tahtû'r-revân kıymeti	22,5
Elçinin akkâkın getüren arabalara ücret	54,5
Keçeçilere verilen yün kıymeti	67
Menzil nizâmı için emr-i 'âlî ile gelen Mustafa Ağa'ya menzil ücreti	50
İmek karyesine zahîre nakli için verilen	21
Filler için Geriz Menzili'ne verilen hatab ve saman kıymeti	41
Geriz konağına kılavuz giden adamlara ücret	4
Geriz konağına zahîre nakline ücret	26
Geriz konağına nân için harar ve kırk kendir kıymeti	19
Kassâbdan elçi için alınan revgan kıymeti	19,5
Elçi için kumaş yasdık kıymeti	48
Elçi için şayak çuka kıymeti	136
25 Minderlik penbe bezi	28
18 adet Yasdik ve yasdık için kırmızı bez	21
Çuka mak'adlara saçak ibrişim ve üstâdiye	11,5
Elçinin adamlarına konak için verilen	10
Lâdik ve Kadınhanı zahîresinin gönderilme ücreti ve avâyide verilen	250
Lâdik için elçi konakçısına verilen	35
Kadınhanı için elçi konakçısına verilen	35
Manda için çavuşbaşı ağaya verilen	2.386
Elçi için tüccârlardan alınan çadır direği ve tokmağa verilen	26
Elçi için meş'alelere 400 kıyye katran ve 100 kıyye revgan	60
Meş'ale topu için penbe bezi ve paçavra	31
Akkâmbaşıya avâyid	6
Elçi develerinin çavuşlarına palan ücreti	5
Çavuşbaşı ağaya çam çırası ve katran	15
Akkâmbaşıya avâyid	3
Elçi develerine 16 hatab	5
Elçi mesârifi için şeh-r-kethüdâsına verilen	117
Bargirler üzerine nâzır olan çavuşbaşı çukadârına avâyid	22
Çayır Irmağı tathîri için şeyhe verilen	65
Kâtiblere verilen	5
Elçinin katırlarının semerlerine meşin ve kösele ve merkat	21

Lâdik karyesinin elçiye ve fillere 2.857 kıyıye nân-ı azîzi 9'ar akçeden	191,5
Anduğu Kazâsı'ndan harc-ı mahkeme	10
Bor Kazâsı'ndan harc-ı mahkeme	50
Kırşehir Kazâsı'ndan harc-ı mahkeme	70
Göçü-i Kebir Kazâsı'ndan harc-ı mahkeme	10
Mollaya aded eyyâm 20, mesârif-i yevmiyye	160
Devletlü Ebubekir Ağa hazretlerinin hazînesine teslimi	4.622
Cem'an yekûn mesârif-i emîn-i şehir	25.688

**Hidâyet-zâde Ahmed Ağa Tarafından
Nefs-i Konya ve Kazâlardan Toplanıp Sarf Edilen Zehâyir⁶⁴**

Alındığı Yer	Şa'ir			Hatab			Saman			Yekûn Guruş	
	Kaylı Konya	Bâim Fiyâhı Guruş	Yekûn Guruş	Çeki	Bâim Fiyâhı	Yekûn Guruş	Kantar	Bâim Fiyâhı	Yekûn Guruş		
Nefs-i Konya ma'a mu'âfât ve nevâhi	1.550	4	6.200	1.057	50 para	1.321	1.997	10 para	499,5	8.020,5	
Hatab ve Saman (Kantar)											
Kazâ-i Larende	297	4,5	1.226	--			--			202	1.636
Kazâ-i Belvîrân	92	4	266	--			--			74	442
Kazâ-i Gaferyâd	66	4	264	--			--			57	321
Kazâ-i Dîvle	66	4	264	--			--			57	321
Kazâ-i Karış	66	4	264	--			--			65	329
Kazâ-i İnsuyu	25	4	100	--			--			31	131
Kazâ-i Bayburd	30	4,5	135	--			--			31	166
Kazâ-i Turgud	59	4	236	--			--			57	293
Kazâ-i Begşehir	181	5	905	--			--			235	1.140
Kazâ-i Şeydişehir	170	4,5	765	--			--			235	1.000
Kazâ-i Kır-ını	120	4,5	540	--			--			115	655
Cem'an yekûn										14.456,5	

Tablolarda görüldüğü üzere elçinin Konya'da ikâmeti sırasında kendisinin, ma'iyetinin ve hayvanlarının masrafı için nefis-i şehir ve nâhiyelerin hâneleri ile mu'âflardan toplanan 7.814 guruşa ilâve olarak şehir-emîni Hâci Yûsuf vasıtası ile kazâlardan toplanan 25.688 guruş ve Hidayet-zâde Ahmed Ağa tarafından hâne ve kazâlardan toplanan şa'ir, hatab ve saman ücreti olarak 14.456,5 guruş ki, toplam 47.958,5 guruş sarf edilmiştir.

Elçilik heyetinde bulunanların sayısı ve Konya'da ne kadar süre kaldıkları hakkında belgelerde herhangi bir rakam verilmemekle birlikte, elçi Hâci Hân'ın, aralarında çok sayıda

⁶⁴ KŞS 55 / 331-2 (17 Muharrem 1154 / 4 Nisan 1741).

fil ve bunların bakıcılarının da bulunduğu⁶⁵ 3.000 kişilik ma'iyet ve muhafız birliğiyle birlikte İstanbul'a geldiği⁶⁶ ifade edilmektedir. Bu rakamın doğru olduğu Konya'da harcanan rakamların büyüklüğünden anlaşılmaktadır. 1149'da ülkesine geri dönen Abdalbâkî Hân ve beraberinde giden Osmanlı heyetinin Konya'da kaldıkları sekiz günlük süre içerisinde 21.800,5 guruş harcadıkları göz önüne alınırsa, bu heyet için harcanan paranın büyüklüğü de ortaya çıkar.

Elçilik heyeti Konya'dan sonra Anadolu'nun sağ kol güzergâhını İstanbul istikametinde takip ederek Karaman Eyâleti'nden çıkmış ve Anadolu Vilâyeti'nin sınırı olan Bolvadin'e ulaşmıştır. Burada İran'dan gelen heyete büyük bir karşılama töreni yapıldığı, elçi ve ma'iyetinde bulunan önemli kişilere hediyeler takdim edildiği görülmektedir. Elimizde bu karşılama törenini ayrıntılarıyla anlatan ilginç bir belge bulunmaktadır. Bu belgeye göre, İran elçisi Hâcî Hân ve ma'iyeti daha Karaman Eyâleti hudûdu dâhilinde iken mihmândâr Derviş Mehmed Ağa, Anadolu Eyâleti vâlisine haber göndererek elçinin eyâlet sınırında karşılanmasını istemiştir. Bunun üzerine eyâlet paşası elçinin karşılanması için bir ağasını görevlendirmiş ve bu ağa, Akşehir'e kadar gelerek paşanın davet-nâmesini takdim etmiştir. Elçi, paşanın bizzât gelip karşılamamasını bahâne ederek bir ağanın kendisini nasıl ağırlayabileceğini sorunca, mihmândâr, ağırlama konusunda kendisinin paşaya vekil olduğunu ve en iyi şekilde ağırlanacağını bildirmiş, bunun üzerine elçi davete icâbet etmiştir. Arkasından da, Mehmed Ağa elçiden yarım saat kadar ileri gidip Bolvadin Menzili'ne üç saat mesâfede olan Karaköprü nâm mahalde elçiyi karşılamak için yapılan hâzırlıkları denetledikten sonra geri dönmüştür. Karşılama yerinde bölükbaşılar, ağalar, Enderun ağaları ve sâir tâbi olan kullarından başka Kütahya ve Karahisâr-ı Sâhib sancakları alaybegleri, eyâlet defter kethüdâsı ve defterdârı, zü'âmâ ve erbâb-ı timâr kulları hazır bulunmuşlardır. Ayrıca Karahisâr-ı Sâhib ve Şuhûd kazâlarına dahî husûsî adamlar gönderilerek buralarda bulunan kethüdâ yerleri ve yeniçeri serdârlarının dahî bi'l-cümle bayraklarını açarak neferâtıyla alayda mevcûd bulunmaları istenmiştir. Böylece bin nefer süvâri, bin nefer piyâde cem' ve hâzır olup ve'l-hâsıl gerek ma'iyette olanlar ve gerek sâir tevâif-i askeriye üç binden fazla kişi toplanıp büyük bir alayla elçi hazretleri istikbâl olunmuştur. Elçinin kendisine donatılmış iki siyah kula at; ma'iyetinde olan iki Hân'a sîm eğerli, donanmış birer at ve eşik ağasına da donatılmış bir at münâsîp görülerek hediye edilmiştir. Bundan başka elçinin ma'iyetinde olan altı mîrzâyâ birer yelendâz at ki, beş donanmış, altı yelendâz toplam 11 at verilmiş, bunlara ilâve olarak kürk bahâ olmak üzere bin guruş ikrâm olunmuştur. Yapılan törenden sonra ise hem mihmândârın, hem de elçinin pâdişâha bağlılık mektupları ile 4 Zî'l-hicce 1153 Pazarertesi günü (20 Şubat 1741) Bolvadin Menzili'nden hareket edilerek Bayâd nâm menzile doğru yola çıkıldığı haberi İstanbul'a gönderilmiştir⁶⁷.

Elçilerin masrafları için gerekli ihtiyaç malzemeleri, genellikle ahâlinin tekâliflerine takâs edilmek şartıyla toplanmakta, bir kısmı da satın alma yoluyla tedârik edilmekteydi. Tedârik sırasında, tüm yükün yalnız bir kazâyâ yükletilmemesi, sancak ve eyâletlerde bulunan bütün

⁶⁵ Hâcî Hân'ın ma'iyetinde çok sayıda fil ve onların bakıcıları ile birlikte yaklaşık 3.000 kişi bulunuyordu. Çınar, s.634.

⁶⁶ Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Sultanları*, İstanbul 2000, s.338.

⁶⁷ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 4791 (4 Zî'l-hicce / 20 Şubat 1741).

kazâlara eşit şekilde taksîm edilmesi istenmekteydi. Meselâ 1153'de gelen İran elçisi için gerekli malzemenin tedâriki sırasında, 1 Receb 1153 (22 Eylül 1740) tarihinde Bağdad, Diyarbakır, Ruha ve Haleb'den İstanbul'a gelinceye kadar yol üzerinde bulunan vüzerâ-yı izâm, mîr-mîrân, mîr-livâ, kâdılar, mütesellimler, voyvodalar ve a'yân-ı vilâyetin iş erlerine fermânlar gönderilerek İran şâhı Nâdir Şâh tarafından İstanbul'a gelecek elçinin ma'iyetine ve getireceği filler ile hademesinin günlük ihtiyaçları olan ekme, et, piriç, sâde yağ, arpa, saman ve odunun mihmândâr ta'yîn olunan Derviş Mehmed Ağa tarafından, lâzım gelen bahâları tekâlîflerine takâs olunmak üzere, kazâlar ahâlileri tarafından tedârik olunması için fermân çıkarıldığı, lâkin toplanacak zehâyirin külliyetli olması hasebiyle yalnız bir kazâdan toplanmasının zor olduğu, bu itibarla da, eyâlet ve sancaklarda bulunan bütün kazâların ahâlisine eşit seviyede taksîm edilerek tedârik edilmesine a'zamî derecede dikkat edilmesi ve halka zulm edilmemesi emredilmektedir⁶⁸. Ancak bazen halkın, üzerlerine tarh edilen miktâra itirâz ederek merkeze mürâca'at edip miktârın azaltılmasını istediği ortaya çıkmaktadır. Meselâ bu konuda Hatun-ili Kazâsı'na tâbi Fakîh karyesi ahâlileri mahkemeye mürâca'at ederek, bu esnâda İstanbul'a gelecek İran elçilerinin ta'yînâtlarına verilmek için fermân gereğince kazâlarından taleb olunan 2.000 İstanbul kilesi şa'irin 709 kilesinin karye halkına tarh ve geri kalanının ise kazânın diğer halkına tevzi' edildiğini, fakat karyelerinin menzilküş re'âyâ olmasından dolayı bu tekâlîfi ödememeleri gerektiği, ayrıca kazâ-i mezbûr ahâlilerinin karyelerine gadr-ı küllî edip iktidârlarından fazla mübâya'a tahmîl etmeleriyle devlet tarafından hâllerine merhamet olunması husûsunu pâdişâha arz ve i'lâm edivermesini Hatun-ili nâibinden rica etmişler, nâib de durumu merkeze arz etmiştir⁶⁹. Bunun üzerine durumun mahallinde tedkiki için fermân çıkarılması istenmiştir⁷⁰.

Fakirlikten dolayı, gelen elçilerin masraflarına katılmayan kazâ ahâlilerine ise bir başka sancağın ahâlisinin imdât etmesi istenmektedir. Meselâ Anadolu vâlisi vezîr el-Hâc Veli Paşa ile Kütahya Sancağı'nda bulunan kazâların kâdıları ve diğer görevlilerine gönderilen bir başka fermânda, İstanbul'a gelmek üzere olan İran elçisinin ve fillerinin yol üzerinde geçtikleri ve konakladıkları menzillerde mîrî fiyâtı üzere icâb eden masrafları ahâlinin tekâlîflerine takâs olunmak şartıyla, günlük olarak verilmesi gereken zehâyiri külliyetli olmakla, her menzilin zahîresi yalnız bir kazâ ahâlisine tahmîl olunmayıp sancak dâhilinde bulunan kazâlar ahâlilerinin cümlesine taksîm olunmak üzere daha önce fermân çıkarıldığı, lâkin yol üzerinde bulunan Sultanönü Sancağı'nın beş adet çürük ve za'if kazâdan ibâret olup ahâlilerinin gelen elçinin ve fillerinin sancak dâhilinde nüzul edecekleri menzillerde verilecek zahîrelerini tedârik ve sâir görülecek hizmetlerini görmeye tahammül ve takatları olmadığından, elçinin ulaşmasından önce çoğunun perâkende ve perişân olmaları⁷¹, bu sebeple de elçi ile fillerin gereken hizmetlerinin görülemeyeceği bildirilmiş ve Kütahya Sancağı'nda bulunan kazâlar ahâlisinin Sultanönü Sancağı kazâlarına yardım etmeleri emredilmiştir⁷². Bazı kazâların ise karşılama istenen zihâyiri vermek istemedikleri ve ödemeleri için fermânlar gönderildiği

⁶⁸ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3269 (21 Ramazân 1153 / 10 Aralık 1740).

⁶⁹ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3269 (10 Ramazân 1153 / 29 Kasım 1740).

⁷⁰ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3269.

⁷¹ İran elçilerinin masrafları üzerlerine yüklenen kazâlar halkının genellikle bu yükten hoşnut olmadıkları ve bazen kazâlarını bile terk ederek bu vergileri ödemek istemedikleri anlaşılmaktadır. BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 1070 (9 Zî'l-ka'de 1153 / 26 Ocak 1741).

⁷² BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 1070 (9 Zî'l-ka'de 1153 / 26 Ocak 1741).

görülmektedir. Ahyolu kazâsı bunlardan biridir. İran elçisinin masrafları için kazâlarından satın alınması fermân olunan zehâyiri edâda inâd ve muhâlefet etmeleriyle, adı geçen kazânın kâdı defteri mûcibince, hisselerine isâbet eden zehâyiri tamâmen tahsîl ve edâ ettirilmek için Edirne Bostancıbaşı ağaya hitâben fermân gönderilmesi istenmiştir⁷³.

4 Zî'l-hicce 1153 (20 Şubat 1741) tarihinde Bolvadin Menzili'nden İstanbul'a doğru hareket eden elçilik heyetinin 18 Zî'l-hicce 1153 (6 Mart 1741) tarihinde İstanbul'a ulaştığı anlaşılmaktadır. Üsküdar Menzili'ne inen heyet burada 6 gün kalmış ve mevsimin de kış olmasından dolayı kendilerine, yakacak ihtiyacını karşılamaları için, gerekli ta'yînât tahsîs edilmiştir. Buna göre heyetin günlük yakacağı için 150 kıyye odun, 600 kıyye kömür ve günlük olarak 5 akçe rençberiyeye ile 3 akçe de odun yarıcıya ücret verilmiştir. Yine Bağçekapusu'nda odun ve kömür nakli için taşıyıcıya ücret olarak 20 akçe, heyetin Üsküdar'a dâhil olduğu günden Zî'l-hiccenin 25. gününe (13 Mart 1741) kadar her gün 150 kıyye odun ve 600 kıyye kömür; Topçular'a nakl olunduktan sonra Zî'l-hiccenin 26. gününden itibaren günlük olarak 130 kıyye odun, 600 kıyye kömür; satın alınması fermân olunan odunun satın alındığı yerde her çekisi için 1 akçe istif ve 1 akçe tartı ücreti olmak üzere 2 akçe; Topçular'da odun konulan mahalde her çekisi için 1 akçe istif, 1 akçe tartı ücreti olmak üzere 2 akçe, 3 odun yarıcıya 40 akçe, 4 rençbere de 30 akçe ödenmiştir⁷⁴.

Elçinin Topçular'a nakl olduğu gün olan Zî'l-hiccenin 26. gününden (14 Mart 1741) itibaren İstanbul'da kırk gün şiddetli bir kış olduğu ve bu sebeple asıl ta'yînâta ilâve olarak her gün 400 kıyye kömür verildiği kaydedilmiştir. Yapılan harcamalar arasında Balat İskelesi'nde re'âyânın getirdiği odunları almak için ve Topçular'da odun tevzî'i için istihdâm olunan gilmân-ı acemiyân, ser-bendegân ve hidemât-ı sâire nafakaları için günlük 200'er akçeden 400 akçe de bulunmaktadır⁷⁵.

Elçi İran'a döneceğinde de Üsküdar'da 5 gün kalmış, Topçular'da beklediği günlerde ta'yînâtlarının nakli için günlük 10'ar bargir tahsîs edilmiştir. Ayrıca Üsküdar'a odun ve kömür nakli için 20 işçiye ücret olarak günlük 20'şer akçe, rençberiyeye 5 ve odun yarıcıya 3 akçe; Pazar günü Maltepe'ye gittikleri gün nakl olunan odun ve kömür için işçilik 6 akçe; Balat İskelesi ve Bağçekapusu'nda Topçular mahalline ta'yînât nakli ve Üsküdar'da iki defa kaldıkları günlerde Üsküdar İskelesi'nde ta'yînât nakli için olmak üzere hammâliye ücreti 30 akçe ödenmiştir⁷⁶.

18 Zî'l-hicce 1153 (6 Mart 1741) tarihinde İstanbul'a gelen İran elçisi Hâcı Hân'ın günlük arpa tüketimi 470 kile olup baharın gelmesi ile birlikte hayvanlar çayıra salınacağından, bundan sonra 160 kile verilmesine karar verilmiştir. Bunun yanında, daha önce gelen ve hâlâ İstanbul'da bulunan Oğuz Ali Hân'ın günlük 60 kile arpa ta'yînâtı olup buna 20 kile daha ilâve edilerek toplam 180 kile arpa verilmesine karar verildiği ve yarınki gün atların çayıra bağlanacağı mihmândâr Derviş Mehmed Ağa tarafından bildirilmiştir. Ayrıca mihmândâr ağa, Oğuz Ali Hân'ın masraflarına ta'yîn olunan miktârın artırılması için elçi tarafından kendisinin devamlı sûrette sıkıştırıldığını, bu itibarla gereğinin yapılmasını arz

⁷³ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3267 (23 Zî'l-ka'de 1153 / 19 Şubat 1741). Ahyolu Kazâsı'ndan, kilesi 42 akçeden 5.000 kile şa'ır talep edildiği belgenin der-kenârına kaydedilmiştir.

⁷⁴ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 5793.

⁷⁵ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 5793.

⁷⁶ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 5793.

ve i'âm eylemiştir⁷⁷. İran elçisi davarlarının 1154 senesi Rebî'ü'l-evvelinin 2. gününden (18 Mayıs 1741) itibâren çayıra bağlanacağı bildirildiğinden, elçi hân ve ma'iyetinin davarları çayırdaki oldukça arpa emîni tarafından yevmiye 180'er kile arpa verilip ziyâdesinin kesilmesi hakkında fermân sâdir olduğundan, mahalline kaydedilmek için izin talep edilmiştir⁷⁸.

4- 1154 / 1741-42 Senesine Âit Bazı Masraflar

Mart 1741'de, 3.000 kişilik ma'iyeti ile birlikte İstanbul'a gelen Hâcî Hân pek çok hediye getirmişti. Hediyeleri arasında üzeri eşsiz mücevherlerle işlenmiş akmişe (ipekli) kumaşlar yanında 10 fil ve değerli silahlar da vardı. Hâcî Hân'a Fener Bahçesi'nde ziyâfetler verildi. Elçi, yemeklik emininin kendi sağında yürümesini protokol açısından bir hakaret saydığı için sofrada yoğurttan başka bir şey yemedi. Onu gören ma'iyeti de ellerini kaşığa götürmediler. Elçinin getirdiği filleri İstanbul'a geçirmek de problem oldu ve mavnaların üstüne geniş salları, bunların çevresine de filler ürkmesin diye tahta perdeler döşendi. Çırpıcı Çayı'na götürülen filleri halk günlerce seyre gitti. Hâcî Hân'ın şerefine Tophâne'den 300 top atılıp Gümrükçü Çiftliği ve Köşkü kendisine tahsis edilerek gönlü alındı⁷⁹.

Gelen elçiler parlak törenlerle karşılanır ve İstanbul'da buldukları süre içerisinde en iyi şekilde ağırlanırlardı. Bizzat pâdişâh tarafından kendilerine çiçekler ve meyveler gönderilmekte ve yine pâdişâh ve ileri gelen devlet adamları tarafından ziyâfetler verilmekteydi. Hâcî Hân da İstanbul'a geldiğinde, kendisine 12 Muharrem 1154'de (30 Mart 1741), Kapucubaşı Yakub Ağa yediyle 40 sepet dökme meyve ve 8 tabla çiçek⁸⁰ gönderilmişti. Ayrıca bu meyve ve çiçekleri götüren 18 akkâma (deveci-katırcı) 45'erden 810 akçe, 6 kayıkçıya da 60'ardan 360 akçe ödenmişti. İlkinden sekiz gün sonra, 20 Muharrem 1154 (7 Nisan 1741) tarihinde, elçiye bir defa daha 40 sepet dökme meyve (2.800 akçe) ile 8 tabla çiçek (3.840 akçe) gönderildiği görülmektedir. Bu ürünler için de yine yukarıda olduğu gibi 18 akkâm için 45'er akçeden 810 akçe ve ayrıca 6 kayık için de 60'ardan 360 akçe olmak üzere toplam 7.810 akçe masraf yapılmıştı⁸¹.

Hâcî Hân için Fener Bahçesi'nde verilen ziyâfetten başka, Sa'dâbâd'da da bir ziyâfet tertib edildiği ve bazı masrafların yapıldığı görülmektedir. Ziyâfet verilecek yere çadırlar kurulmuş, bunun için de, mehterhânedeki çadırlar ve diğer malzemeler arabalarla taşınarak ziyâfet yerine getirilmiştir. 13 Safer 1154 (30 Nisan 1741) tarihinde ziyâfet için Sa'dâbâd'a nakl olunacak üç direkli çadırlar ile bazı mühimmâtın yükletilmesi için, lâzım gelen ücretleri taraf-ı mirîden verilmek üzere, 20 adet öküz arabası ta'yîn edilmiş⁸², daha sonra da, Sa'dâbâd'da ziyâfet için kurulması fermân buyurulan üç direkli çerke ve mühimmâtın mehterhânedeki Sa'dâbâd'a ve Sa'dâbâd'dan mehterhâneye iâdesi için 20 adet öküz arabasının kullanıldığı, 25 Safer 1154 (12 Mayıs 1741) tarihinde pâdişâha arz edilmiştir.

⁷⁷ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3089.

⁷⁸ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3089 (2 Rebî'ü'l-evvel 1154 / 18 Mayıs 1741).

⁷⁹ Sakaoğlu, s.338.

⁸⁰ 40 sepet dökme meyve için sepeti 70'erden 2.800 akçe ve 8 tabla çiçek için de tablası 480'erden 3.840 akçe ödenmiştir.

⁸¹ BBA-OA, Cevdet Sarây, No. 2608.

⁸² BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3090. Belgenin 13 Safer 1154 (30 Nisan 1741) tarihli der-kenârında yapılan hesaplamada kullanılan arabalar için 20 getirirken 20 götürürken olmak üzere, 40 araba için, her bir arabası 40 akçeden toplam 1.600 akçe harcandığı, bunun da, 1 guruş 120 akçe hesâbı üzere, 13 guruş 40 akçe yaptığı kaydedilmiştir.

Düşülen kayıta ise "fermân buyurulduğu üzere hesâb edildikde yalnız 13 guruş 40 akçe eder fermân devletlü sultanım hazretlerindedir" denilmektedir⁸³. Aynı şekilde 12 Rebî'ü'l-evvel 1154 (28 Mayıs 1741) tarihinde sunulan arzda da ziyâfetde kurulan üç direkli çerke ve bazı mühimmâtın nakli, arabacıbaşı ma'rifetiyle tertîb ettirilen 20 araba ile gerçekleştirildiği, icâb eden ücretleri hesap ettirildiğinde 13 guruş ettiği ve 1 guruşu tenzîl olunup bâkî 12 guruşa tezkere verilmesi istenmiştir⁸⁴.

Elçi Hâcı Hân, Sa'dâbâd'da kendisine verilen ziyâfet için çok memnun kalmış ve bu memnuniyetini bizzât mihmândârı Derviş Mehmed Ağa'ya ifâde etmiştir. Ayrıca elçi, İran'a dönmek istediğini bildirerek bu konuda pâdişâhın fikirlerini öğrenmek istemektedir. Elimizde elçinin mihmândara söylediklerini ihtivâ eden ilginç bir belge mevcuttur. Bu belge aşağıda aynen verilmiştir.

"Derbâr-ı hilâfet-medâr hüsrevâneye İran cânibinden sefâret ile meb'ûs Hâcı Han'ın mihmândârı olan Derviş Mehmed Ağa'nın takrîridir.

Bugün sefir-i mûmâ-ileyh ile mülâkat eylediğimde Sa'dâbâd'da kendileri için tertîb olunan ziyâfetden 'azîm izhâr-ı memnûniyet idüp halife-i rûy-ı zemîn şevketlü kerâmetlü efendimiz hazretlerinin devâm-ı ömr ve devletleri da'vâtını edâdan sonra Devlet-i 'Aliyye bizi zeyâde mahcûb itdi ve sâhib-i devlet hazretlerinin dahî ikrâmlarının şîrmendesiyüz diyu 'azîm mahzûziyet izhârından sonra cerr-i kelâm ile elçi-i mûmâ-ileyhe hânım atları ne zemân çayıra çıkarmak murâd idersiz zîrâ rûz-ı Hızır gelüp atların çayıra çıkmaları kâ'ide olmağla birkaç gün mukaddemce mahal ta'yîn olanmağla muhtâcdır dinildikde biz me'mûl ideriz ki efendilerimiz bizi on on beş güne dek me'zûn ve murahhas buyururlar ve 'avdet ideriz böyle olduğu sûretde atları esnây-ı tarîkde çayırladınız deyu 'avdete hâhiş siyâkında cevâb virmekle mukâbelesinde hânım Devlet-i 'Aliyye sizi bu gün 'avdete me'zûn ve murahhas itseles esnâ-i tarîkde iktizâ iden zâd ve zevâdeniz için gönderilecek yol emirleri ancak otuz güne dek tefrîk ve tesyîr olunur didiğimde Devlet-i 'Aliyye'nin kuvvet ve kudretleri bizim ma'lûmumuzdur Bağdâd havâlisinde vâki' çöllerde dâne-i hardal bulunmaz iken bizim zahîrelerimizi kadar-ı kifâyeden ezîd ve evfer virdiler idi şimdi dahî murâd buyurdıklarında üç beş gün içinde tertîb ve tedârîki mümkündür didiğimde buyurduğunuz vâki'dir lâkin Bağdad'dan bu tarafa 'azimetiniz tedârîki yine birkaç ay mukaddem rû'yet olunmak üzere tertîb olunmuş idi ve bundan başka benim teferrûs ittiğime göre Devlet-i 'Aliyye'nin bu vakte dek hakkınızda derkâr olan nevâzûş ve ikrâmına kıyâsen sâhib-i devlet efendimiz hazretlerinin ziyâfetleri ile iktifâ buyurulmayup el-yeum rikâb-ı hümâyûnda mevcûd vüzerâ-i 'izâm hazerâtı dahî cenâbınızı birer def'a da'vet ve icrâ-yı merâsim-i ikrâm ve müveddet iderler didiğimde izhâr-ı beşâşet ve memnûniyet iderek bizler Bağdâd'dan bu vakte gelince her gün Devlet-i 'Aliyye'nin ikrâm ve ziyâfeti ile sır-âb-ı (suya kanmış) latîf ve 'inâyetiyüz ancak bir an akdem şu maslâhat-ı hayriyenin itmâmıyla me'zûn buyursalar bizi ziyâde memnûn iderler idi diyerek kelâmında bir cânibin ihtiyârını tercîh etmeksizin netice-i me'mûriyetinden istihbâr ve istimzâc vâdileri telemmüh olunmağla kulları dahî hânım bu vecihle on on beş güne dek 'avdete hâhişinizi efendilerimize ifâde ideyim mi didiğimde yok şu vakit bana 'avdete izin vîrsünler diyemem bana şâhim ol vecihle tenbîh itmîşdir ki ben senin ne güne efendin isem Âl-i Osmân pâdişâhı dahî öylece efendindir ben bir vecihle

⁸³ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3090 (10 Rebî'ü'l-evvel 1154 / 26 Mayıs 1741).

⁸⁴ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3090 (12 Rebî'ü'l-evvel 1154 / 28 Mayıs 1741).

efendilerimizin rey'inden taşra hareket idemem beni bir yıl dahî tevkîf iderler ise otururum lâkin Bağdâd havâlisinden Âsitâne'ye gelince Devlet-i 'Aliyye'nin gûne gûne ikrâmların gördüm ve ma'iyetimde olan 'asker dahî az 'asker değil bu ikrâmlarından her vecihle şirmende olduğumdan 'avdet istiyorum ve şâh hazretleri dahî bu esnâda Magan'a gelmesi me'mûl olmağla benim 'avdete hâhişim bu hayırlu maslahatın bir gün evvel hitâmıyla iki devletin müttehid olmasına ihtimâm içündür ber-vech-i muharrer on on beş gûne dek mi me'zûn buyurlar yohsa otuz kırk gûne dek mi 'avdete murahas iderler ma'lûmum olsun diyu bu mukaddemâtı serd eyledim demekle tekrâr bu kulları kelâma ağâz idüp hânım ben efendimize ne gûne cevâb ile gideyim didiğimde yine kelâm-ı evveli misillü ben efendilerimizin re'yelerinden hâric hareket idemem beni ne zemân me'zûn iderlerse kendileri a'lemdir lâkin vakt-ı 'avdetimiz bizim dahî mukaddemce ma'lûmumuz olsa ki âna göre çayır tedârîki ve sâ'ir tedârîkimize mübâşeret olunsa diyu cevâb virüp bundan sonra yine Sa'dâbâd'da müşâhede ittiği oyunların ve sazların medhlerine ağâz idüp ömrümüzde bu makûle musanna'ât müşâhede itmedik diyu Devlet-i 'Aliyye'nin şân ve şükûhunu medh ve senâda itrâ eylediklerin ağa-yı mûmâ-ileyh kulları takrîr itmiştir"⁸⁵.

Elçi İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde ma'iyetinde bulunan adamlarının ihtiyacı karşılandığı gibi hayvanlarının masrafları da devlet tarafından karşılanmaktaydı. Kış döneminde hayvanlara arpa ve saman verildiği gibi bahar ve yaz aylarında da çayıra bağlamak sûretiyle devamlı kuru yem ve saman yemeleri engelleniyor, aynı zamanda masraflarının azaltılması yoluna gidiliyordu. Bu amaçla, elçi ve adamlarının davalarını bağlanmak üzere Mevlûd adlı yer yakınlarında bir çayırık alınmıştı. Daha sonra, bu çayırığa ilâve olarak, yine buraya yakın bir yerde Zeynelabidîn Efendi adında birinden, ücreti taraf-ı mîrîden verilmek üzere, 42 guruşa bir başka çayırık daha alınarak elçilerin hayvanları bağlanmıştı⁸⁶.

İstanbul'da görevini tamamladıktan sonra geri dönen İran elçilerinin masrafları, yine hudûda kadar, Osmanlı Devleti tarafından karşılanmaktaydı. Elçi daha yola çıkmadan önce, geçeceği yol güzergâhı üzerinde bulunan kazâlara adamlar gönderilerek gerekli hâzırlıkların yapılması ve ta'yînâtın elçinin konaklayacağı menzillerde hâzır bulundurulması istenmekteydi. Hâcî Hân'ın dönüşü sırasında da Üsküdar'dan Tokad'a, Tokad'dan Erzurum Karsı'na varıncaya kadar yol üzerinde bulunan kazâlardan zehâyir toplanmasını tenbîh etmek üzere fermânla bir nefer Dîvân-ı Hümâyûn çavuşu görevlendirilmiş ve hizmetkârı ile birlikte taraf-ı mîrîden harc-ı râh (yol harçlığı) ihsân olunması talep edilmiştir. Bunun üzerine çavuşa ve yanında gidecek hizmetkârına yol harçlığı olarak 60 guruş ta'yîn olunarak tezkeresi verilmiştir⁸⁷.

1153/1740 senesinde Bağdad- Musul- Diyarbakır- Nusaybin- Rakka üzerinden Haleb'e indikten sonra Anadolu'nun sağ kolunu kullanarak İstanbul'a gelen ve 1154/1741 senesinde ülkesine geri dönen elçi Hâcî Hân'ın, dönüş yolu olarak da, Üsküdar'dan Tokad'a, Tokad'dan Kars'a uzanan Anadolu'nun sol kol güzergâhını⁸⁸ kullandığı görülmektedir. Elçilere geliş ve

⁸⁵ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 520. (Belgede tarih bulunmamakla birlikte Rûz-ı Hızır'ın yaklaştığı ve atların çayıra salınmasının kâideden olduğu bildirildiğine göre, 6 Mayıs 1741'den birkaç gün önceye âit olmalı).

⁸⁶ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 2891 (İşlem tarihi 2 Zî'l-ka'de 1154 / 9 Ocak 1742).

⁸⁷ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3080 (1 Rebî'ü'l-evvel 1154 / 17 Mayıs 1741).

⁸⁸ Anadolu'nun sol kolu Üsküdar'dan başlayarak Gebze- İzmit- Bolu- Tosya- Merzifon- Ladik- Niksar- Karahisâr-ı Şarkî- Kelkit- Aşkale- Erzurum yoluyla Hasankale'den bir kol Kars diğer bir kol ile de Tebriz'e ulaşırdı. Halaçoğlu, s.165. Anadolu'nun sol kol güzergâhı üzerinde, Merzifon'a kadar orta kol

dönüşte aynı güzergâhın kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Bunun da sebebinin, çok büyük bir yekûn teşkil eden ta'yînâtların yalnızca bir güzergâh üzerinde bulunan ahâliye yükletilmeyip, her iki kol üzerinde bulunan kazâlar ahâlisine taksîm etme düşüncesinden kaynaklandığı tahmîn edilmektedir.

Anadolu'nun sol kolu üzerinde bulunup elçinin İran'a dönerken geçtiği Kartal, Hersek, İznikmid, Koçhisâr, Mudurnu, Belbaşı, Taraklı, Sapanca, Bolu, Gekbuze ve Karacavîrân'a nüzulünde ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere verilmesi fermân buyurulan zehâyirden başka, mihmândâr Derviş Mehmed Ağa ma'rifetiyle pek çok ürün satın alınmış ve lâzım gelen bahâları râyicileri üzere ashâbına teslîm edilmiştir. İşte bu kazâ ve menzillerde elçi için satın alınan yiyecekler aşağıda tablolar hâlinde sunulmuştur.

Tablo: IV
Kartal, Hersek, İznikmid ve Koçhisâr Menzillerinde
İran Elçisine Verilen Günlük Ta'yînât Miktârları ve Ücretleri

Cinsi	Kartal Kazâsı 1 Günlük ⁸⁹			Hersek ve İznikmid 2 Günlük ⁹⁰			Koçhisâr Menzili 1 Günlük ⁹¹		
	Miktâr	Birim Fiyâtı	Toplam	Miktâr	Birim Fiyâtı	Toplam	Miktâr	Birim Fiyâtı	Toplam
Kuzu	10 adet	60 para	15 ⁹² guruş	20 adet	60 para	30 guruş	10 adet	60 para	15 guruş
Tavuk	35 adet	5 para 1 akçe	4 grş 25 akçe ⁹³	70 adet	5 para	8 guruş 90 akçe	35 adet	6 para	5 guruş 30 akçe
Yumurta	150 adet	3'ü 1 para	1 guruş 30 akçe	300 adet	3'ü 1 para	2,5 guruş	150 adet	3'ü 1 para	1 guruş 30 akçe
Nohud	12 kıyye	4 para	1 guruş 24 akçe	24 kıyye	4 para	2 guruş 50 akçe	15 kıyye	4 para	1,5 guruş 45 akçe
Peynir	30 kıyye	10 para	7,5 guruş	60 kıyye	13 para	20 guruş	37,5 kıyye	13 para	12,5 guruş
Yoğurt	100 kıyye	2 para	5 guruş	200 kıyye	3 para	15 guruş	125 kıyye	4 para	12,5 guruş
Tuz	30 kıyye	2 para	1,5 guruş	60 kıyye	2 para	3 guruş	37,5 kıyye	2 para 1 akçe	2,5 guruş
Şem'-i Revgan	23 kıyye	17 para	9,5 grş 33 akçe	46 kıyye	15 para	17 guruş 30 akçe	27,5 kıyye	16 para	11 guruş
Dakîk-i Hâs	120 kıyye	3 para	9 guruş	240 kıyye	3 para	17 guruş	150 kıyye	--	15 guruş

güzergâhı ile ortak olmak üzere, toplam 36 adet menzil bulunuyordu ve Üsküdar Kars arası 302 saat idi. Çetin, s.22.

⁸⁹ BBA-OA, Divân-ı Hümâyûn Mevkûfât Kalemî, No. 29599, s.2 (19 Rebî'ü'l-âhir 1154 / 4 Temmuz 1741). Belgelerin bazısında ay verilmemekle birlikte Rebî'ü'l-âhir ayı olduğu anlaşılmaktadır.

⁹⁰ BBA-OA, Divân-ı Hümâyûn Mevkûfât Kalemî, No. 29599, s.4 (22 Rebî'ü'l-âhir 1154/7 Temmuz 1741).

⁹¹ BBA-OA, Divân-ı Hümâyûn Mevkûfât Kalemî, No. 29599, s.6 (6 Cemâziye'l-evvel 1154/20 Temmuz 1741).

⁹² 1 guruş = 40 para ; 1 para=3 akçe ve 1 guruş=120 akçe olarak hesaplanmış.

⁹³ Burada bir hesap hatasının yapıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü 35 adet tavuk 5 para 1 akçeden toplam 4,5 guruş 20 akçe yapmaktadır. Belgede ise 4 guruş 25 akçe olarak verilmiştir.

Süd	20 kıyye	2 para	1 guruş	40 kıyye	2 para	2 guruş	25 kıyye	2 para	1 guruş 30 akçe
Şeker	72 kıyye	30 para	54 guruş	144 kıyye	40 para	144 guruş	90 kıyye	50 para	112,5 guruş
Nebât	10 kıyye	--	12,5 guruş	20 kıyye	60 para	30 guruş	12,5 kıyye	80 para	25 guruş
Kahve	16 kıyye	80 para	32 guruş	32 kıyye	80 para	64 guruş	20 kıyye	80 para	40 guruş
Füfül (Biber)	1 kıyye	120 para	3 guruş	2 kıyye	120 para	6 guruş	1 ky 100 drhm	120 para	4 guruş
Karanfil	90 dirhem	2 para	4,5 guruş	180 dirhem	2 para	9 guruş	112 dirhem	2 para	5,5 guruş 12 akçe
Kakula	150 dirhem	2 para	7,5 guruş	300 dirhem	2 para	15 guruş	187,5 dirhem	2 para	9 guruş 45 akçe
Darçın	300 dirhem	2 para	15 guruş	600 dirhem	2 para	30 guruş	375 dirhem	2 para	18,5 guruş
Zencefil	90 dirhem	--	1 guruş	180 dirhem	--	1 guruş	100 dirhem	--	0,5 guruş
Kemmûn (Kimyon)	150 dirhem	--	0,5 guruş	300 dirhem	--	1 guruş	200 dirhem	--	0,5 guruş
Fıstık	9 kıyye	80 para	18 guruş	18 kıyye	80 para	36 guruş	11 kıyye	80 para	22 guruş
Kişniş	9 kıyye	10 para	2 guruş 30 akçe	18 kıyye	20 para	9 guruş	11 kıyye	10 para	2,5 guruş 30 akçe
Badam	9 kıyye	20 para	4,5 guruş	18 kıyye	20 para	9 guruş	11 kıyye	20 para	5,5 guruş
Şem'-i Asef	12,5 kıyye	50 para	15,5 grş 15 akçe	25 kıyye	60 para	37,5 guruş	15,5 kıyye	80 para	31,5 guruş
Nişasta	9 kıyye	10 para	2 guruş 30 akçe	18 kıyye	10 para	4,5 guruş	11 kıyye	10 para	2,5 guruş 30 akçe
Sirke	20 kıyye	2 para	1 guruş	40 kıyye	2 para	2 guruş	24 kıyye	2 para	1 guruş 24 akçe
Tembâkü	40 kıyye	120 para	120 guruş	80 kıyye	120 para	360 guruş ⁹⁴	50 kıyye	120 para	150 guruş
Za'fran	50 dirhem	4 para	5 guruş	100 dirhem	4 para	10 guruş	62 dirhem	4 para	6 guruş 12 akçe
Sabun	5 kıyye	20 para	2,5 guruş	10 kıyye	20 para	5 guruş	6 kıyye	20 para	3 guruş
Ab-ı Limon	4 kıyye	20 para	2 guruş	8 kıyye	20 para	4 guruş	5 kıyye	20 para	2,5 guruş
Güllâb	1 kıyye	40 para	1 guruş	2 kıyye	40 para	2 guruş	1 kıyye	--	1 guruş 30 akçe

⁹⁴ Burada hesaplama hatası yapılmıştır. Çünkü 80 kıyye tembâkü kıyyesi 120'den 9.600 para yapmakta ve bu da 1 guruş 40 paradan 240 guruş etmektedir.

Asel	30 kıyye	13 para 1 akçe	10 guruş	60 kıyye	13 para	20 guruş	37,5 kıyye	13 para	12,5 guruş
Soğan	30 kıyye	--	1,5 guruş	60 kıyye	2 para	3 guruş	37,5 kıyye	2 para 1 akçe	2 guruş
Yekûn			376 grş 7 akçe			939 guruş			569 guruş

**Mudurnu, Belbaşı, Taraklı ve Sapanca Menzillerinde
İran Elçisine Verilen Günlük Ta'yînât Miktârları ve Ücretleri**

Cinsi	Mudurnu ve Belbaşı Menzilleri 2 Günlük ⁹⁵			Taraklı Kasabası 1 Günlük ⁹⁶			Sapanca Menzili 1 Günlük ⁹⁷		
	Miktâr	Birim Fiyâtı	Toplam	Miktâr	Birim Fiyâtı	Toplam	Miktâr	Birim Fiyâtı	Toplam
Kuzu	20 adet	60 para	30 guruş	10 adet	60 para	15 guruş	10 adet	60 para	15 guruş
Tavuk	70 adet	6 para	10,5 guruş	35 adet	6 para	5 guruş 30 akçe	35 adet	6 para	4 guruş 25 akçe
Yumurta	300 adet	3'ü 1 para	2,5 guruş	150 adet	3'ü 1 para	1 guruş 30 akçe	150 adet	3'ü 1 para	1 guruş 30 akçe
Nohud	30 kıyye	5 para	3,5 grş 30 akçe	15 kıyye	5 para	1,5 grş 45 akçe	12 kıyye	4 para	1 guruş 24 akçe
Peynir	75 kıyye	13 para	25 guruş	37,5 kıyye	13 para	12,5 guruş	30 kıyye	13 para	7,5 guruş
Yoğurt	250 kıyye	2 para	12 guruş 40 akçe	125 kıyye	2 para	6 guruş 20 akçe	100 kıyye	2 para	5 guruş
Tuz	75 kıyye	2 para	3,5 grş 30 akçe	37,5 kıyye	2 para	1,5 grş 45 akçe	30 kıyye	2 para	1,5 guruş
Şem'-i Revgan	55 kıyye	--	22 guruş	27,5 kıyye	16 para	11 guruş	23 kıyye	--	9,5 grş 33 akçe
Dakîk-i Hâs	300 kıyye	3 para	22,5 guruş	150 kıyye	3 para	11 guruş 30 akçe	120 kıyye	3 para	9 guruş
Süd	50 kıyye	2 para	2,5 guruş	25 kıyye	2 para	1 guruş 30 akçe	20 kıyye	2 para	1 guruş
Şeker	180 kıyye	40 para	180 guruş	90 kıyye	40 para	90 guruş	72 kıyye	40 para	72 guruş
Nebât	25 kıyye	80 para	50 guruş	12,5 kıyye	80 para	25 guruş	10 kıyye	80 para	20 guruş
Kahve	40 kıyye	80 para	80 guruş	20 kıyye	80 para	40 guruş	16 kıyye	80 para	32 guruş
Fülfül	2,5	120	6,5	1 kıyye	--	3 guruş	1 kıyye	--	3 guruş

⁹⁵ BBA-OA, Divân-ı Hümâyûn Mevkûfât Kalemi, No. 29599, s.8 (26 Rebi'ü'l-âhir 1154/11 Temmuz 1741).

⁹⁶ BBA-OA, Divân-ı Hümâyûn Mevkûfât Kalemi, No. 29599, s.10 (25 Rebi'ü'l-âhir 1154/10 Temmuz 1741).

⁹⁷ BBA-OA, Divân-ı Hümâyûn Mevkûfât Kalemi, No. 29599, s.12 (23 Rebi'ü'l-âhir 1154/8 Temmuz 1741).

(Biber)	kıyye	para	guruş			80 akçe			
Karanfil	225 dirhem	2 para	11 guruş 30 akçe	112 dirhem	2 para	5,5 guruş	90 dirhem	2 para	4,5 guruş
Kakula	375 dirhem	2 para	15 guruş	187,5 dirhem	2 para	9 guruş 45 akçe	150 dirhem	2 para	7,5 guruş
Darçın	750 dirhem	2 para	37,5 guruş	375 dirhem	2 para	18,5 guruş	300 dirhem	2 para	15 guruş
Zencefil	200 dirhem	--	1 guruş	100 dirhem	--	0,5 guruş	90 dirhem	--	0,5 guruş
Kemmûn (Kımyon)	400 dirhem	--	1 guruş	200 dirhem	--	0,5 guruş	150 dirhem	--	0,5 guruş
Fıstık	22 kıyye	80 para	44 guruş	11 kıyye	80 para	22 guruş	9 kıyye	80 para	18 guruş
Kişniş	22 kıyye	10 para	5,5 guruş	11 kıyye	10 para	2,5 grş 30 akçe	9 kıyye	10 para	2 guruş 30 akçe
Badam	22 kıyye	20 para	11 guruş	11 kıyye	20 para	5,5 guruş	9 kıyye	20 para	4,5 guruş
Şem'-i Asel	31,5 kıyye	80 para	63 guruş	15,5 kıyye	80 para	31 guruş	12,5 kıyye	50 para	15,5 guruş
Nişasta	22 kıyye	10 para	5,5 guruş	11 kıyye	--	2,5 grş 30 akçe	9 kıyye	10 para	2 guruş 30 akçe
Sirke	48 kıyye	2 para	2 guruş 48 akçe	24 kıyye	--	1 guruş 24 akçe	20 kıyye	2 para	1 guruş
Tembâkü	100 kıyye	120 para	300 guruş	50 kıyye	120 para	150 guruş	40 kıyye	120 para	120 guruş
Za'fran	125 dirhem	4 para	12 guruş 35 akçe	62 dirhem	4 para	6 guruş	50 dirhem	4 para	5 guruş
Sabun	12 kıyye	20 para	6 guruş	6 kıyye	20 para	3 guruş	5 kıyye	20 para	2,5 guruş
Ab-ı Limon	10 kıyye	20 para	5 guruş	5 kıyye	20 para	2,5 guruş	4 kıyye	20 para	2 guruş
Güllâb	2 kıyye	50 para	2,5 guruş	1 kıyye	40 para	1 guruş 40 akçe	1 kıyye	--	1 guruş
Asel	75 kıyye	13 para	25 guruş	37,5 kıyye	13 para	12,5 guruş	30 kıyye	13 para	10 guruş
Soğan	75 kıyye	2 para	3,5 guruş 30 akçe	37,5 kıyye	2 para	1,5 guruş 45 akçe	30 kıyye	2 para	1,5 guruş
Ta'yinât-ı Mihmândâr Ağa	--	--	45 guruş	--	--	--	--	--	--
Yekûn			1.115 guruş			557,5 guruş			396 guruş

**Bolu, Gekbuze ve Karacavîrân Menzillerinde
İran Elçisine Verilen Günlük Ta'yînât Miktârları Ve Ücretleri**

Cinsi	Bolu Kasabası 2 Günlük ⁹⁸			Gekbuze Kazası 1 Günlük ⁹⁹			Karacavîrân Karyesi 1 Günlük ¹⁰⁰		
	Miktâr	Birim Fiyâtı	Toplam	Miktâr	Birim Fiyâtı	Toplam	Miktâr	Birim Fiyâtı	Toplam
Kuzu	20 adet	60 para	30 guruş	10 adet	60 para	1,5 ¹⁰¹ guruş	10 adet	60 para	15 guruş
Tavuk	70 adet	6 para	10,5 guruş	35 adet	6 para	5 guruş 30 akçe	35 adet	6 para	5 guruş 30 akçe
Yumurta	300 adet	3'ü 1 para	2,5 guruş	150 adet	3'ü 1 para	1 guruş 30 akçe	150 adet	3'ü 1 para	1 guruş 30 akçe
Nohud	30 kıyye	5 para	3,5 grş 30 akçe	12 kıyye	4 para	1 guruş 24 akçe	15 kıyye	5 para	1,5 grş 45 akçe
Peynir	75 kıyye	13 para	25 guruş	30 kıyye	11 para	8 guruş 30 akçe	37,7 kıyye	13 para 1 akçe	12,5 guruş
Yoğurt	250 kıyye	2 para	12 guruş 40 akçe	100 kıyye	3 para	7,5 guruş	125 kıyye	4 para	12,5 guruş
Tuz	75 kıyye	2 para	3,5 grş 30 akçe	30 kıyye	2 para	1,5 guruş	37,5 kıyye	1 para 1 akçe	2,5 guruş
Şem'-i Revğan	55 kıyye	16 para	22 guruş	23 kıyye	--	9,5 grş 33 akçe	27,5 kıyye	16 para	11 guruş
Dakık-i Hâs	300 kıyye	3 para	22,5 guruş	120 kıyye	3 para	9 guruş	150 kıyye	4 para	15 guruş
Süd	50 kıyye	2 para	2,5 guruş	20 kıyye	2 para	1 guruş	25 kıyye	2 para	1 guruş 30 akçe
Şeker	180 kıyye	40 para	180 guruş	72 kıyye	33 para	59,5 guruş	90 kıyye	50 para	112,5 guruş
Nebât	25 kıyye	80 para	50 guruş	10 kıyye	60 para	15 guruş	12,5 kıyye	80 para	25 guruş
Kahve	40 kıyye	80 para	80 guruş	16 kıyye	80 para	32 guruş	20 kıyye	80 para	40 guruş
Fülfül (Biber)	2,5 kıyye	120 para	6,5 guruş	1 kıyye	120 para	3 guruş	1 kıyye 100 drh	120 para	4 guruş
Karanfil	225 dirhem	2 para	11 grş 30 akçe	90 dirhem	2 para	4,5 guruş	112 dirhem	2 para	5,5 grş 12 akçe
Kakula	375 dirhem	2 para	15 guruş	150 dirhem	2 para	7,5 guruş	187,5 dirhem	2 para	9 guruş 45 akçe

⁹⁸ BBA-OA, Divân-ı Hümâyûn Mevkûfât Kalemî, No. 29599, s.14 (29 Rebî'ü'l-âhir 1154/14 Temmuz 1741).

⁹⁹ BBA-OA, Divân-ı Hümâyûn Mevkûfât Kalemî, No. 29599, s.16 (20 Rebî'ü'l-âhir 1154 / 5 Temmuz 1741).

¹⁰⁰ BBA-OA, Divân-ı Hümâyûn Mevkûfât Kalemî, No. 29599, s.18 (5 Cemâziye'l-evvel 1154/19 Temmuz 1741).

¹⁰¹ Belgede 1,5 guruş olarak verilmekteyse de, hesap hatası yapılmıştır. 10 adet kuzu 60'ar paradan 15 guruş yapmaktadır.

Darçın	750 dirhem	2 para	37,5 guruş	300 dirhem	2 para	15 guruş	375 dirhem	2 para	18,5 guruş
Zencefil	200 dirhem	--	1 guruş	90 dirhem	--	1 guruş	100 dirhem	--	0,5 guruş
Kemmûn (Kımyon)	400 dirhem	--	1 guruş	150 dirhem	--	0,5 guruş	200 dirhem	--	0,5 guruş
Fıstık	22 kıyye	80 para	44 guruş	9 kıyye	80 para	18 guruş	11 kıyye	--	22 guruş
Kışniş	22 kıyye	10 para	5,5 guruş	9 kıyye	10 para	2 guruş 30 akçe	11 kıyye	--	2 guruş 30 akçe
Badam	22 kıyye	20 para	11 guruş	9 kıyye	20 para	4,5 guruş	11 kıyye	20 para	5,5 guruş
Şem'-i Asel	31,5 kıyye	80 para	63 guruş	12,5 kıyye	60 para	18,5 grş 30 akçe	15,5 kıyye	80 para	31,5 guruş
Nişasta	22 kıyye	10 para	5,5 guruş	9 kıyye	10 para	2 grş 30 akçe	11 kıyye	10 para	2,5 grş 30 akçe
Sirke	48 kıyye	2 para	2 guruş 48 akçe	20 kıyye	2 para	1 guruş	24 kıyye	2 para	1 guruş 24 akçe
Tembâkü	100 kıyye	120 para	300 guruş	40 kıyye	120 para	120 guruş	50 kıyye	120 para	150 guruş
Za'fran	125 dirhem	4 para	12 guruş 30 akçe	50 dirhem	4 para	5 guruş	62 dirhem	4 para	6 guruş 12 akçe
Sabun	12 kıyye	20 para	6 guruş	5 kıyye	20 para	2,5 guruş	6 kıyye	20 para	3 guruş
Ab-ı Limon	10 kıyye	20 para	5 guruş	4 kıyye	20 para	2 guruş	5 kıyye	20 para	2,5 guruş
Güllâb	2 kıyye	50 para	2,5 guruş	1 kıyye	50 para	1 guruş 30 akçe	1 kıyye	--	1 guruş 30 akçe
Asel	75 kıyye	13 para	25 guruş	30 kıyye	13 para 1 akçe	10 guruş	37,5 kıyye	13 para 1 akçe	12,5 guruş
Soğan	70 kıyye	2 para	3,5 guruş	30 kıyye	2 para	1,5 guruş	37,5 kıyye	2 para 1 akçe	2 guruş
Ta'yînât-ı Mihmândâr r Ağa	--	--	45 guruş	--	--	--	--	--	--
Yekûn			1.115 guruş			391 guruş			565 guruş

Tablolarda miktârları verilen ürünler, yukarıda da ifâde edildiği gibi, ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere verilmesi fermân buyurulan zehâyir dışında, mihmândâr Derviş Mehmed Ağa ma'rifetiyle satın alınmış ta'yînâtıdır. Burada, listelerde verilmeyen ekmek, et, pirinç, saman ve odun gibi ihtiyaç maddelerinin vergilerine takâs olunmak üzere ahâlden toplandığı anlaşılmaktadır. Listelerde verilen ürünlere bakıldığında tüm menzillerde en başta kuzu gelmektedir ki, her menzilde 10 adet canlı kuzu satın alındığı görülmektedir. Her kuzudan ortalama 10 kıyye et çıktığı düşünülürse 100 kıyyelik bir et elde edilmiş olur. Bu da bir kişiye

günlük olarak 0,5 kıyye verildiği zaman 200 kişi yapmaktadır. Heyette bulunanlarının sayısının en azından 3.000 kişi kadar olduğu bilinmektedir. Buradan da, heyete verilen etin ve diğer ürünlerin daha çok vergilere takâs olunan zehâyir şeklinde tedârik edildiği ortaya çıkmaktadır.

Elçiye verilen ürünler arasında ilgi çekicileri de bulunmaktadır ki, bunların başında tembâkü gelmektedir. Listelerde tembâkü olarak verilen ürünün tütün olduğu açıktır. Heyete günlük olarak Kartal, Hersek, İznikmid, Sapanca ve Gekbuze menzillerinde 40'ar kıyye; Koçhisar, Mudurnu, Belbaşı, Taraklı, Bolu ve Karacaviran menzillerinde ise 50'şer kıyye tembâkü verildiği görülmektedir. 1 kıyye tembâkünün fiyatı ise 120 para olup heyetin günlük olarak tütün masrafı 120 veya 150 guruş olarak kaydedilmiştir. Miktârının bir hayli yüksek olması, tütün içiminin İran heyeti arasında oldukça yaygın olduğunun bir göstergesidir.

İran elçilik heyetinin tabloda verilen bu dokuz adet menzildeki 12 günlük toplam masrafı 6.023,5 guruş 7 akçe olarak hesaplanmıştır. Burada tekrar hatırlatalım ki, bu rakam yalnızca halktan satın alınan ürünlerin miktârı olup, halkın tekâliflerine takâs edilmek üzere toplanan ta'yînât bu rakama dâhil değildir.

Bayındır Menzili'nde ise heyetin masrafları arasında 2.587,5 kıyye nân-ı azîz, 195,5 kıyye revgan-ı sâde, 60 adet ganem, 772,5 kıyye erz, 611,5 kıyye şa'îr, 206,5 kantar saman, 94,5 çeki hatab, 500 kıyye dakîk-i şa'îr ve 200 adet de meş'âle-i tûlâ bulunmaktadır ki meş'âle gece aydınlatmada kullanıldığına göre, Bayındır'dan sonra gece yolculuğu da yapıldığı ihtimâlini akla getirmektedir. Bu menzilden toplanan zehâyir de, yine ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere, mihmândâr Derviş Mehmed Ağa'ya teslim olunmuş ve mihmândâr da, teslim ettiklerine dâir ahâlinin eline yazılı belge vermiştir¹⁰². Bayındır menzilinden toplanan zehâyir mihmândârın temessükü mûcibince hesap ettirildiğinde 52.023 akçe, yâni 433,5 guruş 1 para yapmıştır. Bunun 233,5 guruşu tenzîl edilerek geriye kalan 200 guruşun ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere tezkeresi verilmiştir¹⁰³. Kazâ ahâlisi tarafından verilmesi fermân olunan zihâyirden başka, mihmândâr Derviş Mehmed Ağa ma'rifetiyle satın alınarak bahâları verilmek üzere mihmândâra 580 guruş verildiği belgenin sonundaki der-kenârda kaydedilmiştir¹⁰⁴. Ayrıca Bayındır menziline yüklenen ta'yînât arasında İran elçisinin ma'iyetine memur edilen seksoncubaşı ve onun adamlarının masrafları da bulunmaktadır. Seksoncu Ağa ve ma'iyetindekilerin Üsküdar'dan Kars'a varıncaya kadar nüzul eyledikleri menzillerde ve konakladıkları mahallerde verilecek ta'yînâtları da 95 çift nân, 35 kıyye gûşt, 3 kile erz, 3 kile şa'îr, 5 kıyye revgan-ı sâde, 3 kantar saman, 5 kıyye şem-i revgan ve 3 çeki hatab olarak tespit edilmiştir. Bayındır Menzili'nde, küçük farklarla bu ta'yînâtların karşılandığı görülmektedir. Buna göre Bayındır Menzili'nde seksoncubaşı ve ma'iyeti için ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere 1.512 akçe harcanmış, bu da 12,5 guruş 4 para etmiştir. Bunun 5,5 guruşu tenzîl olunup geriye kalan 7 guruş ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere fermân verilmesi için

¹⁰² BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3135-1 (3 Cemâziye'l-evvel 1145 / 17 Temmuz 1741).

¹⁰³ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3135-2 (19 Cemâziye'l-âhir 1154 / 1 Eylül 1741). Bayındır Menzili'nde verilen 2.587,5 kıyye nân-ı azîz 3'er akçeden 7.762,5 akçe; 195,5 kıyye revgan-ı sâde 30'ar akçeden 5.865 akçe; 752,5 kıyye gûşt 12'şer akçeden 9.030 akçe; 772,5 kıyye erz 10'ar akçeden 7.725 akçe; 611,5 kıyye şa'îr 24'er akçeden 14.676 akçe; 206,5 kantar saman 20'şer akçeden 4.130 akçe; 94,5 haml hatab 30'ar akçeden 2.835 akçe; yekûn olarak da 52.023 akçe, yâni 433,5 guruş 1 para yapmıştır.

¹⁰⁴ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3135-1 (19 Cemâziye'l-âhir 1154 / 1 Eylül 1741).

arz edilmiştir¹⁰⁵. Aynı şekilde seksoncubaşı ve ma'iyeti için Kartal Menzili'nde harcanan yevmiye 12,5 guruş 4 paranın 2,5 guruş 4 parası tenzîl olunup 10 guruşu; İskefser Menzili'nde harcanan 11 guruş 32 paranın da 1 guruş 32 parası tenzîl olunarak 10 guruşu ahâlinin tekâliflerine takâs olunmak üzere yedlerine temessük verilmiştir¹⁰⁶.

İran elçisinin geliş yolunda olduğu gibi dönüş yolu üzerinde bulunan ve Üsküdar'dan Tokad'a, Tokad'dan Kars'a kadar olan yol üzerindeki bazı sancakların durumları göz önünde bulundurularak karşılayacakları ta'yînâtın civâr sancaklara taksîm edildiği görülmektedir. Meselâ bu husûsta Kastamonu Sancağı mutasarrıfına ve sancak dâhilinde bulunan kazâların kâdılarına gönderilen hükümde, Der-saâdet'den me'zûnen avdet eden İran elçilerinin Üsküdar'dan Tokad'a ve Tokad'dan Kars'a varınca esnâ-yı râhda Tangırı (Çankırı) Sancağı'nda bulunan Çerkeş, Karacavîrân, Koçhisâr ve Tosya menzillerine nüzul edecekleri, ayrıca Tosya ile Koçhisâr menzilleri arasında bir gün konaklayacakları bildirilerek Tangırı Sancağı'ndaki ahâlinin vergisinin çok ve yörede kıtlık olduğundan, menzillerde görülecek levâzımı ve mesârifi yalnız başlarına görmeye iktidârları olmadığı, hallerine merhameten menzillerde görülecek levâzımın ve mesârifin yarısının adı geçen sancak ahâlileri ve diğer yarısının da Kastamonu Sancağı ahâlileri tarafından görülmesi emredilmiştir¹⁰⁷. Buna göre İran elçilerinin Üsküdar'dan hudûda varıncaya kadar günlük ihtiyaçları olan 2.587,5 kıyye nânın, 772,5 kıyye erzin, 752,5 kıyye gûşun, 195,5 kıyye revgan-ı sâdenin, 611,5 İstanbul kilesi şa'îrin, 250,5 kantar samanın ve 94,5 yük hatabın yarısının Tangırı Sancağı'ndan diğer yarısının da Kastamonu Sancağı'ndan karşılanması istenmiştir¹⁰⁸.

İstanbul'dan memleketine geri dönen İran elçisi Hâcî Hân'ın dönüş yolu üzerinde bulunan menzillerde zahîre tedârikinin zor ve mesârifinin külliyetli olmasından dolayı, her menzilde yapılan masrafın bulunduğu sancağın kazâlarına eşit şekilde taksîm edilmesi için fermânlar çıkarılmış, heyetin Hüdâvendigâr Sancağı'nda bulunan Taraklı ve Torbalı Göynük menzillerinde 2 gün konaklaması ile ortaya çıkan masraf, Bursa'da cümle a'yân tarafından tüm sancak ahâlisine taksîm edilmiştir. Bu arada Tuzla Kazâsı'na 420 guruş düşmesine rağmen Tuzla halkının vermeyiz diye edâda inâd ettikleri üzerine, Tuzla kâdısı Seyyid Hasan Efendi durumu İstanbul'a arz edip tahsîli için Hüdâvendigâr Sancağı mütesellimine fermân gönderilmesini talep etmiştir¹⁰⁹. Tuzla kâdısının arzı üzerine, bu iki

¹⁰⁵ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3135 (21 Cemâziye'l-âhir 1154 / 3 Eylül 1741). Bayındır Menzili'nde seksoncubaşı ve ma'iyetinin masrafları 90 çift nân-ı azîz 2'şer akçeden 180 akçe; 30 kıyye lahm-ı ganem 12'şer akçeden 360 akçe; 3 kile şa'îr 24'er akçeden 72 akçe; 5 kıyye revgan-ı sâde 30'ar akçeden 150 akçe; 3 kantar saman 20'şer akçeden 60 akçe; 3 çeki odun 30'ar akçeden 90 akçe ve 5 kıyye şem'-i asef de 120'şer akçeden 600 akçe ki, toplam 1.512 akçe tutmuş, bu da 12,5 guruş 4 para etmiştir.

¹⁰⁶ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3135 (17 Cemâziye'l-âhir 1154 / 30 Ağustos 1741).

¹⁰⁷ Kastamonu Sancağı'na gönderilen bu fermân üzerine, Kastamonu kâdısı el-Hâc Mehmed Efendi İstanbul'a göndermiş olduğu arzda, Kastamonu Sancağı'ndan istenilen nisf masraf için gönderilen fermân ve iki kit'a zehâyir defteri sûretinin Çukadâr el-Hâc Mehmed Beg yediyle Kastamonu'ya ulaşması üzerine, beş altı konak uzaklığı olan Sinop, Sevâhil ve sâir kazâlara adamlar ta'yîn olunup ahâli ve a'yânın da'vet edildiğini, zikr olunan kazâlar ahâlilerinin Kastamonu'ya geldiklerini ve ne şekilde cevâb vermişler ise cevâblarının İstanbul'a bildirildiğini ifade etmiştir. BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3909 (2 Cemâziye'l-âhir 1154 / 15 Ağustos 1741).

¹⁰⁸ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 3094 (12 Cemâziye'l-evvel 1154 / 26 Temmuz 1741).

¹⁰⁹ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 1217 (25 Muharrem 1155 / 1 Nisan 1742).

menzilde ahâli tarafından görülen masrafların 5.334 guruşa baliğ olduğu, adı geçen sancak dâhilinde bulunan kazâların cümlesine tevzî' olunduğunda Tuzla Kazâsı ahâlilerinin hisselerine de 420 guruş isâbet etmekle kendilerinden talep olunduğunda edâ etmekte muhâlefet ve inâd etmeleriyle tahsîli için sancak mütesellimine hitâben emr-i şerîf verilmesi için pâdişâha arz edilmiştir¹¹⁰. Acak Tuzla ahâlisinin, kendilerinin vakf olup avâriz-ı dîvâniyye ve tekâlîf-i örfiyyeden mu'âf olduklarını ifâde etmeleri üzerine, durumun incelenmesi için Hüdâvendigâr Sancağı mutasarrıfına, Bursa, Göynük ve Yenice-i Taraklı kâdılarına hitâben emr-i şerîf verildiği ifâde edilmiştir¹¹¹.

Gelirken veya giderken yolda ölen İran elçilerine de rastlanılmaktadır. Meselâ bunlardan biri 1153 senesinde İran'dan gelirken yol üzerindeki Diyarbakır'da ölen Ali Mervân Hân'dır. Hâcî Hân'ın ma'iyetinde İstanbul'a gelen elçilik heyetinde bulunan elçilerden biri olduğu anlaşılan Ali Mervân Hân, elçilik heyeti Diyarbakır'a geldiğinde burada vefât etmiş ve yanında bulunan eşyaları Hasan Paşa Hanı'nda emânet bırakılıp yola devam edilmiştir. Daha sonra, İstanbul'daki görevini tamamlayan Hâcî Hân tarafından görevlendirilen İsmail bin Şâhbâz ve diğer İsmail bin Sebze Ali adlarında iki çapar ile Osmanlı Devleti tarafından görevlendirilen çukadâr Ali Ağa Diyarbakır'a giderek vefât eden Ali Mervân Hân'ın tereke defterinde kayıtlı muhallefâtını konulmuş olduğu handan noksansız olarak almışlar ve Diyarbakır vâlisi vezîr el-Hâc Hüseyin Paşa ve ma'rifet-i şer'le pazarda satmışlardır. Satılan muhallefâtın 31.920 akçe (266 guruş) tutan kıymeti, mahkemede İranlı çaparlar teslim edilmiş ve paranın noksansız olarak teslim edildiğine dâir de, ellerine Amid kâdısı el-Hâc Abdullah imzâlı bir hüccet verilip sicile kaydedilmiştir¹¹². Parayı alan çaparların elçilik heyetinin gelişte kullandığı yolu kullanarak Diyarbakır'dan devamla Musul ve Badad üzerinden ülkelerine döndükleri tahmîn edilebilir. Ölen elçinin pazarda satılan muhallefâtı ve kıymetleri ise aşağıda Tablo: VI'da verilmiştir.

Tablo: VI
Diyarbakır'da Ölen İran Elçisi Ali Mervân Hân'ın Satılan Muhallefâtı

Eşyanın Cinsi	Fiyâtı (Akçe)	Eşyanın Cinsi	Fiyâtı (Akçe)
İki direkli köhne ceyb çadır	800	Köhne çadır 6 adet	1.560
Köhne renkârî çadır	390	Köhne beyaz ser-çadır	480
Köhne ceyb çadır	750	Def'a köhne ceyb çadır	480
Köhne çadır	420	Def'a köhne ceyb çadır	960
Def'a köhne çadır	300	Köhne beyaz ser-çadır	360
Def'a köhne ceyb çadır	900	Köhne çadır 3 adet	1.200
Köhne çadır	280	Def'a köhne ceyb çadır	540
Def'a renkârî çadır	780	Köhne tozluk 3 adet	360
Köhne ceyb çadır	420	Def'a köhne çadır	240
Def'a köhne ceyb	900	Çatal 13 adet	150

¹¹⁰ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 1217 (28 Rebî'ü'l-evvel 1155 / 2 Haziran 1742).

¹¹¹ BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 1217 (24 Rebî'ü'l-evvel 1155 / 29 Mayıs 1742).

¹¹² BBA-OA, Cevdet Hâriciye, No. 7199 (8 Cemâziye'l-evvel 1154 / 22 Temmuz 1741).

Beyaz ser-çeşme	360	Def'a köhne çadır	1.020
Köhne renkâri çadır	180	Ağaç tokmak	15
Köhne çadır 2 adet	840	Köhne çadır ağaçları 100 adet	660
Köhne masah sandığı 2 adet	180	Muşamba' 2 adet	480
Temür fânûs 5 adet	360	Örtme 2 adet	45
Köhne ceyb çadır	1.100	Köhne çerke 8 parça	396
Köhne çadır 2 adet	640	Muşamba'lı ve kaplu bir direkli köhne oba 3 tarha	9.360
Matbah çadır	420	Yekûn	31.920
Renkâri bez çerke	460	Yalnız ikiyüzaltmışaltı guruştur.	

Dikkat edilirse elçinin muhallelâtı çadırlar ve çadır malzemelerinden oluşmaktadır. Asıl elçinin ma'iyetinde gelen birinin muhallelâtında bu kadar çok çadır bulunması, bu kişiye bağlı ma'iyetin de oldukça kalabalık olduğunu göstermektedir.

1149-1154 / 1736-1741 seneleri arasında yapılan bütün görüşmelerden bir netice elde edilememiş, İran şâhi Nâdir Şâh, daha önce ileri sürdüğü Caferîliğin beşinci mezhep olarak kabul edilmesi yolundaki ısrarından vaz geçmemiş ve hududu geçerek Osmanlı topraklarına girmiştir. Bunun üzerine Osmanlı devleti İran'a karşı savaşmaktan başka çâre kalmadığını görerek gerekli fetvâlar alınmış¹¹³ ve İran'a karşı savaş açıldığı, ülke geneline gönderilen fermânlarla duyurulmuştur¹¹⁴.

Sonuç

İran şâhi Nâdir Şâh, tahta geçer geçmez, savaş hâlini sona erdirmek, kendisinin şahlığını tanıttırmak ve ayrıca Caferîliği beşinci mezhep olarak kabul ettirmek için, Osmanlı Devleti ile görüşmeler yapmak üzere, 1149 / 1736 senesinden 1154 / 1741 senesine kadar çeşitli tarihlerde elçiler göndermiştir. İstanbul'a gelen bu elçiler genellikle Üsküdar'dan Tokad'a, Tokad'dan Erzurum- Kars'a uzanan Anadolu'nun sol kolunu kullanarak İstanbul'a ulaşmakta veya Bağdat- Musul- Diyarbakır- Nusaybin- Rakka- Haleb üzerinden Anadolu'nun sağ kol güzergâhını kullanmaktaydılar. Genellikle gelirken kullandıkları yolu dönüşte pek kullanmadıkları ve hangi yoldan gelmişlerse giderken diğer güzergâhı kullandıkları anlaşılmaktadır. Elçilere gelişte ve dönüşte farklı güzergâh kullanılmamasının sebebinin, çok büyük bir yekûn teşkil eden masraflarının yalnızca bir güzergâh üzerinde bulunan ahâliye yükletilmeyip, her iki kol üzerinde bulunan kazâlar ahâlisine taksîm etme düşüncesinden kaynaklandığı tahmîn edilmektedir.

Osmanlı pâyitahtına gelen İran elçileri daha sınırdan girer girmez, diğer devletlerin elçileri gibi, gönderilen mihmândârlar tarafından karşılanmakta ve onun nezâretinde İstanbul'a ulaşmaktaydı. Yol boyunca ve İstanbul'a geldiklerinde, elçi için yapılan harcamalar tamâmen Osmanlı Devleti tarafından karşılanıyordu. Elçilerin gelişlerinde ve dönüşlerinde, aylarca önceden geçecekleri yol üzerinde bulunan yöneticilere fermânlar

¹¹³ İran üzerine sefer yapılabileceği hakkında fetvâyı veren, dönemin şeyhülislâmı Şeyh Seyyid Mustafa Efendi'dir. Hakkında bilgi için bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV-2, Ankara 1988, s.472-473. Fetvânın 24 Safer 1155 (30 Nisan 1743) tarihli olduğu kaydedilmektedir. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV-1, s.301, dipnot 3. Ayrıca savaş ilânı ile ilgili fetvânın bir sûreti KŞS 56 / 216-1'de kayıtlı olup metni Ek: 1'de verilmiştir.

¹¹⁴ KŞS 56 / 214-1. Fermânın metni Ek: 2'de verilmiştir.

gönderilerek gerekli ta'yînâtın menzillerde hâzır bulundurulması emrediliyordu. Bu menzillerde yapılan masrafların daha çok ahâlinin tekâliflerine mahsûb edilmek üzere toplandığı ve çoğu zaman da, bunların bir kısmının tenzîl edilerek ahâlinin sırtında kaldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında, bir kısım ihtiyaç maddeleri de devlet tarafından mihmândâra verilen para ile yol üzerinde bulunan kazâlardan satın alma yoluyla tedârik ediliyordu. Ancak, ne şekilde olursa olsun, elçiler için yapılan harcamalar ahâliye büyük bir külfet getiriyordu.

Kaynakça

ALİKILIÇ, Dünder, *İmparatorluk Seremonisi*, İstanbul 2004.

ÇETİN, Cemal, *XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Konya Menzilleri*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2004.

ÇINAR, Hüseyin, "Osmanlı Ulak-Menzilhâne Sistemi ve XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Antep Menzilleri", *Osmanlı*, C.III, (Yeni Türkiye Yayınları), Ankara 1999, s.627-637.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı Ve Sosyal Yapı*, Ankara 1995.

JORGA, Nicolea, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.IV, (Çev: Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005.

MİNORSKY, V., "Nâdir" mad., *İslâm Ansiklopedisi*, C.IX, Eskişehir 1997, s.21-31.

SAK, İzzet, "İranlı Kölelerin Satışının Yasaklanması ile ilgili Fermânlar", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:1, Konya 1994, s.259-266.

SAKAOĞLU, Necdet, *Bu Mülkün Sultanları*, İstanbul 2000.

SARAY, Mehmet, *Türk-İran İlişkileri*, Ankara 1999.

SERTOLU, Midhat, *Osmanlı Tarih Lûgatı*, İstanbul 1986.

TURAN, Şerafettin, "1560 Tarihinde Anadolu'da Yiyecek Maddeleri Fiyâtlarını Gösteren Bir İran Elçilik Heyeti Masraf Defteri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXII, S.1-2, Ankara 1964, s.273-294.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları I*, Ankara 1984.

_____, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara 1988.

_____, *Osmanlı Tarihi*, C.IV-1-2, Ankara 1988.

Ek: 1**İran'a Savaş İlanı İle İlgili Fetvâ (KŞS 56 / 216-1)**

Sûret-i fetvâ-yı şerîfdir.

Şâh İsmâ'îl evlâdından 'Acem şâhı olan Tahmasb Şâh'ı katl ve yerine şâh olan Nâdir Şâh ehl-i İran'dan ben sebb ve rafzı ref' ve İslâm'ı kabûl itdirüp anların beyninde muhtârları olan Mezheb-i Caferî hak ve sahîhdir deyu tasdik ve kabûl ve mezâhib-i erba'a ki Hanefî ve Mâlik ve Şâfi'î ve Hanbelî mezâhibine bu dahî hâmis olmak üzere add ve itlâk olunup ve Beytü'l-Harâm'ın rûkûnlerinden bir rûkûn Mezheb-i Caferî erbâbına ta'yîn olunmasını benden iltimâs ben dahî Sahrâ-yı müte'ândada(?) şâh olduğum vakit anlar ile bu emrin husûlünü te'ahhüd etmişidim deyu muktedâ-yı e'imme-i dîn-i mübîn Nu'mân bin Sâbit radyallahu te'âlâ 'anhu mezhebi üzere olup hükkâm-ı şer'î esâh akvâl e'imme-i Hanefiyye ile hükme tenbîh iderek taklîd-i kazâ iderin sultânü'l-berreyn ve'l-bahreyn hâdimü'l-haremeyn sultânü'l-İslâm ve'l-müslimîn edâmallahu te'âlâ ilâ yevmi'd-dîn hazretlerine birkaç def'a elçiler ile nâmeler gönderüp bu Mezheb-i Caferî hakdır deyu tasdik ve kabûl ve mezâhib-i erba'aya hâmis olmak üzere add edin deyu teklîf etdikleri mezheb Şi'î mezhebi olduğu kendüye ba's olunan süferâ-yı 'izâm ve 'ulemâ-yı a'lâm i'lâmıyla ma'lûm olduktan sonra i'tikâd gibi 'amelde dahî 'indallahü te'âlâ hakk-ı vâhid olup müte'addid olmamağla muktedâmız olan İmâm-ı A'zam mezhebinde mü'ellef-i kütüb-i fıkhiyyede e'imme-i ehl-i sünnet katında mer'î ve mu'teber Ca'ferî unvanıyla ma'rûf mezheb tahrîr olunmayup ve tashih-i mezheb e'immemizin re'y ve tahrîrlerine ve anlardan nakl-i sarîha mevukûfdur deyu 'özü-i şer'î tahrîrinden mâ'adâ lede'l-hâce bast-ı mezîd ile mahzûr-ı şer'isi inhâ olunur deyu ittîfâk-ı 'alâ eyyi 'izâm ile cevâb-ı şer'isi tasîr ve Harem-i Şerîf'de vâki' mezâhib-i erba'aya mahsûs erkân ve mehârib-i erba'ada evkât-ı hamsede akd-ı cemâ'at ile salavât-ı mektûbeyi edâya kıyâm eden imâmların birine iktidâ ile edâ-i salat etmeleri husûsu dahî tahrîr olunduktan sonra ba'de'l-vusûl yine şâh-ı mezbur nâme gönderüp Mezheb-i Ca'ferî hâmis olmak hakdır deyu tasdik ve kabûl ve mezâhib-i erba'aya hâmis olmak üzere add edin ve illâ Irak-ı Arab ve ba'zı Azerbaycân memleketlerinden tasarruflarında olan Timur Hân'ın istilâ ettikleri memleketlere dahî istilâ ilâvesiyle mezâhib-i erba'aya Mezheb-i Ca'ferî hâmis olmak üzere tasdik ve kabûl teklîfine cebr ve isrâr ve kasd-ı ahrâr izhâr etmeğın mezheb-i mesfûr ise i'tikâd ve 'amelde ve usûl ve fûrû'da fırka-i nâciye-i ehl-i sünnet ve cemâ'ata muhâlif olup ashâb-ı kirâm rıvânullahu te'âlâ aleyhim ecma'in hazretlerine ta'n ve kadh ve buğz ve adâvete mebnî olan mezâhib-i Şi'a'dan imâmiye-i isnâ 'aşeriyye fırkasına mahsûs mezheb olduğu yedlerinde olup hâlâ anunla amel etdikleri Kütüb-i Lem'a ve şerhi Ravzatü'l-Behiyye ve sâir kütüb-i Şi'a'dan müstefâd ve bi'l-müşâhede hâl ve şânlarına vâkif 'udûl-i müslimîn ihbârlarından ma'lûm olduğundan gayrı Ca'ferî ismiyle telkîb olunan mezheb kütüb-i kelâmdan Milel ve Nahl'de fark mezheb-i Şi'a'dan ma'dûd hâl ve şânı bervech-i tafsil anda mesrûdîne mu'teber kütüb-i usûlden Alâeddîn Semerkandî'nin Mîzânü'l-Usûl nâm kitâb-ı müstetâbında ve İbn Hümâm'ın tahrîrinde ve şürûhunda kâle kavmi mine'r-revâfiz nukubu ebü'l-Ca'feriyye deyu tasrîh ve tahrîr olunup böyle mezheb-i Şi'î hakdır deyu tasdik ve kabûl ve mezheb-i hâmis etdiririm deyu inâda isrâr ve sa'y-ı bi'l-fesâd ile dimâ-i müslimîni istihlâl ve emvâl ve 'iyâllerine gâret kastıyla 'asker çeküp asâr-ı rafz ve Şi'a'yı diyâr-ı elh-i sünnet ve cemâ'atde alenen icrâ ve dârü'l-İslâm'a hücûm ile şer ve fesâdlarını def' için sultânü'l-müslimîn zillullahu te'âlâ fi'l-arzîn hazretleriyle 'amme-i

müslimîne mezbûrlar ile kitâl meşrû'mudur beyân buyurula el-CEVÂB MEŞRÛDUR bu sûretde müslimînden mezbûrları katl edenler gâziler olup müslimînden katl olunanlar şehîd olur mu el-CEVÂB OLURLAR bu sûretde pâdişâh-ı İslâm müddallahu te'âlâ zillu devletuhu 'ale'l-enâm hazretleri şâh-ı gümrâhın bu vecihle mektûbu vârid olup mazmûnu ma'lûm-ı hümâyûnları oldukda memâlik-i mahrûsaya hücum-ı a'dâdan himâyet ve nüfûr-ı İslâmiyyeyi sıyânet için hudûd ve sınura 'asâkir-i mevfüre ba's ve irsâle ve ser-'asker nasb ve ta'yîn buyurup muhâfiz ve müdâfa'alarına kıyâm üzere iken şâh-ı A'câm'ın serhadd-i İslâm'a karîb mevâzi'-i müte'addideyi ceste ceste 'asâkir-i menhûsası gelüp müctemi'a olduklarından sonra ba'zı mevâzi'de müctemi' olan 'asker-i menhûsı memâlik-i mahrûsaya hücum ve anda olan el-hi İslâm ile mukâtele ve muhârebe etdikleri ba'zı mevâzi'de müctemi' olan 'asker-i menhûsu memâlik-i mahrûsaya hücum ve iftihâm için müctemi'a oldukları mukarrer oldukda ta'yîn buyurulan 'asâkir-i mansûre ol mevâzi'-i mu'tadede müctemi'a olup el-hi İslâm ile kitâle şürû' ve memâlik-i mahrûsaya hücum için müte'ehhî olan 'asâkir-i menhûsası ile ittihâm olunmak müslimîn üzerlerine vâcib olur mu beyân buyurula el-CEVÂB OLUR.

Ek: 2

İran'a Savaş İlanı İle İlgili Fermân (KŞS 56 / 214-1)

Düstûr-ı mükerremûn (boş) Anadolu'nun sağ kolunda vâki' vüzerâ-yı izâm edâmallahü te'âlâ iclâluhum ve e'âzimü'l-ümerâi'l-kirâm mîr-mîrân-ı kirâm dâme ikbâluhum ve ekâzî-i kuzâtü'l-müslimîn (boş) mevâli-i izâm zîdet fezâilihum ve mefâhirü'l-kuzât kuzât ve nüvvâb zîde fazlıhum ve mefâhirü'l-ulemâi'l-muhakkıkîn müftüler ve ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutebâ zîde ilmihum ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân mütesellimler ve voyvodalar ve kethüdâyerleri ve yeniçeri serdârları ve sâir zâbitân ve a'yân ve ahâli zîde kadrihum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki hâlâ İran şâhı Nâdir Şâh tarafından bundan akdem der-devlet medârıma gelen nâmelerinde tahrîr ettiği üzere ehl-i İran'ın muhtârı olan Mezheb-i Ca'fer'i mezâhib-i erba'aya ilhâk ve tasdik olunmasını ve Mekke-i Mükerreme'de Harem-i Şerîf'de anlara mahsûs mihrâb-ı hâmis ihdâsını teklîf edüp müsâ'ade olunmadığı sûretde mukâteleye kıyâm edeceğini il'âm etmeğin mezheb-i mezkûr ehl-i rafz ve Şi'a'ya mahsûs mezheb olduğu müte'ayyen olmağla tasdik ve kabûlünde manzûr-ı şer'îye binâen mesâğ olmadığı bi'd-defa'ât şâh-ı müşârün-ileyhe tahrîr olundukda yine teklîf-i mezkûre ısrar ve mezheb-i rafzın ahkâmını memâlik-i mahrûsamda icrâ kasdıyla izhâr-ı adâvet etmeğin bu bâbda e'imme-i Hanefiyye akvâmı üzere hükm-i şer'î ne vecihle olduğu ve sâir müşârün-ileyhin asker-i hezîmet-peykerinde Kars ve Erzurum ve sâir ol havâlide mütefâdî mahallerde hudûd-ı memâlik-i mahrûsamda ihâle-i ikdâm intikâm zımnında hâceste hâceste müte'ehhî hisâr olan fe'e(?)'i bâgiyesinin hemân buldukları yerlerde kahr ve tedmîrlere mübâderet olundukda mesâğ-ı şer'î ne gûne idüğü istiftâ olundukda iddi'â eyledikleri Mezheb-i Ca'feri i'tikâd ve 'amelde usûl ve fûrû'da fırka-i nâciye-i ehl-i sünnet ve cemâ'ata muhâlif olup ashâb-ı kirâm rıdvânullahu te'âlâ 'aleyhim ecma'în hazerâtına ta'n ve kadh ve buğz ve adâvete mebnî olan mezâhib-i Şi'a'dan imâmiye-i isnâ aşeriyye fırkasına mahsûs mezheb olduğu zâhir olup anunla amel etdikleri Kitâb-ı Lem'a ve şerhi Ravzatü'l-Behiyye ve sâir kütüb-i Şi'a'dan müstefâd ve bi'l-müşâhede hâl ve şânlarına vâkıf 'udûl-i müslimîn ihbârlarından ma'lûm olduğundan gayri Ca'feriyye ismiyle telkib olunan mezheb-i kütüb-i kelâmdan Milel ve Nahl'de fark Mezheb-i Şi'a'dan ma'dûd ve hâl ve şânı ber-vech-i tafsil

anda mesdûd ve yine mu'teberât-ı kütüb-i usûlden Alaeddîn Semerkandî'nin Mizânü'l-Usûl nâm kitâb-ı mütetâbında ve İbn Hümâm'ın tahrîrinde ve şürûhunda kâle kaumi mine'r-revâfız li-kubû ebû'l-Ca'feriyye deyu tasrîh ve tahrîr olunup böyle mezheb-i Şî'î hakdır deyu tasdîk ve kabûl ve mezheb-i hâmis etdiririm deyu inâd isrâr ve sa'y-ı bi'l-fesâd ile dimâ-i müslimîni istihlâl ve emvâl ve 'iyâllerine gâret kastıyla 'asker çeküp asâr-ı rafz ve Şî'a'yı diyâr-ı elh-i sünnet ve cemâ'atde alenen icrâ ve dârü'l-İslâm'a hücum eyleseler şer ve fesâdlarını def' için sultânü'l-müslimîn zillallahu te'âlâ fi'l-arzîn hazretleriyle 'âmme-i müslimîne mezbûrlar ile kitâl meşrû'dur bu sûretde müslimînden mezbûrları katl edenler gâziler olup müslimînden katl olunanlar şehîd olurlar ve yine bu sûretde pâdişâh-ı İslâm müddallahu te'âlâ zillâluhu 'ale'l-enâm serhadd-i İslâmiyye karîb mevâzi'-i mûte'addideye ceste ceste 'asâkir-i menhûsası gelüp müctemi' olduklarından sonra ba'zı mevâzi'de müctemi' olan 'asker-i menhûsı memâlik-i mahrûsaya hücum ve anda olan elh-i İslâm ile mukâtele ve muhârebe etdikleri ve ba'zı mevâzi'de müctemi' olan 'asker-i menhûsu memâlik-i mahrûsaya hücum ve iftihâm için müctemi'a oldukları mukarrer oldukda ta'yîn buyurulan 'asâkir-i mansûre ol mevâzi'a min külli'l-vücûh kıyâm ve her ne mahalde bilâd-ı İslâmiyye hücum için olan cem'iyetlerini buldukları mevzi'den def'lerine müsâ'at ve ihtimâm olunmak müslimîn üzerlerine vâcib olur deyu a'lemü'l-'ulemâi'l-mütebahhirîn efdalü'l-fuzalâi'l-müteverri'in bi'l-fi'l şeyhülislâm ve müftiyyü'l-enâm olan Mevlânâ Mustafâ edâmallahu te'âlâ fezâiluhu iftâ ve fetâvâ-yı şerîfe-i mezkûreyi bi'l-cümle 'ulemâ-yı a'lâm dahî tahkîk ve imzâ idüp ve şâh-ı merkûmun bâlâda mezkûr olduğu üzere Kars ve Erzurum kollarında amâde-i harb ve kitâl olan 'asâkirinden başka kendüsü dahî muhârebe kasdıyla Bağdâd kolunda hudûd-ı memâlik-i mahrûsama karîb mahallere geldiği haberi tevârüd etmekle şâh-ı müşârün-ileyhin muhârebeye tasaddîsi mücerred kabûlünü teklîf ettiği mezheb-i bâtılın tasdîki husûsuna müsâ'ade olunmadığından teşebbüs etmekden nâşi verilen fetâvâ-yı şerîfe müciblerince Devlet-i Aliyye'm dahî 'amel ve hareket edüp Erzurum ve Diyarbekir kolları ser-'askerlerinin teksîr-i 'asker ve tertîb-i mühimmât-ı eufur ile emrlerine taviyet ve metânet vermede dakîka fevt etmeyüp ve 'asâkir-i me'mûrenin kol kol mûte'ayyen sürücüler ta'yîni ile ihrâc ve tesyîrlere fevka'l-had sa'y ve dikkatden bir an hâlî olmayup esbâb-ı seferiyenin mükemmel ve müstevfî tertîb ve tedârikine kemâl-i kermiyet ve vüfur-ı ihtimâm ve dikkat olduğu ma'lûm-ı âlimiyândır lâkin memâlik-i mahrûsamda sâkin ve mütemekkin ehl-i sünnet ve cemâ'at i'tikadından olan bi'l-cümle ehl-i İslâm diyânet-i irtisâm dahî bu husûsda agâh kılınmak ve şâh-ı merkûmun kasd-ı fesâdı ne olduğunu ve hak her vecihle şer'an Devlet-i Aliyye'm tarafında idiğünü cümlesi ma'lûm edinmek lâzime-i hâlden olmağla zikr olunan fetvâ-yı şerîfenin bir sûreti ihrâc olunup hakikat-ı hâlî siz ki müşâr ve sâir mûmâ-ileyhimsiz kazâ be-kazâ sizlere ifhâm için mufassal ve meşrûh şeref efzâ-yı sûdur olan hatt-ı hümâyûn diyânet-meşhûnum mücibince mahsûsen işbu emr-i şerîfim isdâr ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân hâssa silahşörlerimden İsmâ'îl zîde mecduhu ile tarafınıza irsâl ve teşyîd olunmuşdur imdi mûmâ-ileyh işbu fermân-ı âlişân ve sûret-i fetvâ-yı münîfe ile her kangınızın taht-ı kazâ ve havza-i hükûmetine dâhil olur ise ol kazâda bulunan 'ulemâ ve sulehâ ve hâtibân ve bi'l-cümle ahâlî ve a'yân ve tevâif-i askeriyeyi meclis-i şer'a da'vet ve fermân-ı âlişânımı ve sûret-i fetvâ-yı münîfeyi muvâcehelerinde kırâat ve mezâmîn diyânet-i zamînlerini kazâ be-kazâ sicil-i mahfûza kayd ve sebt ve şâh-ı müşârün-ileyhin kabûlünü teklîf ettiği mezheb-i bâtılın tasdîki husûsuna bir vecihle mesâğ-ı şer'î olmadığına 'ulemâ-yı a'lâm ve tehârîr-i zevî'l-ihirâm ittifâk-ı ârâ ile

cevâb verüp ta'ife-i mezbûre ile bu minvâl-i meşrûh mukâtele meşrû' olduğuna fetvâ-yı şerîfe verildiği herkese i'lân ve işâ'at eyledikten sonra bu bâbda şer'an hak Devlet-i Aliyye'min elinde olduğu ve şâh-ı müşârün-ileyhin da'vâsı bâtil ve 'adâveti şer'-i mutahhara muhâlif ve 'âtil idüğü mezâhib-i erba'a-i hakka ashâbı indlerinde emr-i müselleme olduğuna binâden hamîr-i mâye-i fitratları mezheb-i elh-i sünnet ve cemâ'at üzere mefzûr ve mesbûl ve ceblîtlere akâyid-i hakka üzerine mecbûl olan memâlik-i mahrûsamda sâkin bi'l-cümle elh-i İslâm cem'iyet-i ittisâm dahî bu hûsusda hak her vecihle şer'an Devlet-i Aliyye'm tarafında olduğunu ve şâh-ı merkûmun kabûlünü teklif ettiği mezhebin şer'an bâtil idiğini ve anlar ile mukâtele meşrû' olduğunu yakînen bildikten sonra ana göre her kes dîn ve mezhebimizin ikâmeti husûsunda var kuvvetlerin bâzû-yı gayrete getürüb bâtil mezhebin kabûlü teklifi ile ehl-i sünnet ve cemâ'atin pâk i'tikâdlarına halel vermek dâ'yesinde olan şahsın müdâfa'asına gönül birliğiyle kıyâm ve her ne mahalde fey'e-i bâğiyesinin bilâd-ı İslâmiyeye hücum için cem'iyetleri var ise fetvâ-yı münîfe mûcibince buldukları mahalde def'lerine müsâra'a ve ihtimâm ve hir biriniz taht-ı kazâ ve hükûmetlerinizde sefer-i hümâyûnuma me'mûr olan tevâiyif-i 'askeriyeyi bir ferdi evlerinde ve yerlerinde kalmamak üzere ihrâc ve saub-ı me'mûrlarına sevk ve irsâle ikdâm ve umûmen 'adâd-ı ehl-i İslâmda olanların sığâr ve kibârları bu sefer-i mübârek eser için dîn ve mezheb da'vâsı olup cümle üzerlerine şer'an vâcib idüğünü bir birlerine ifhâm ve emr-i gazâyı tergîb ve tecrîze ihtimâm ederek bu siyâk üzere ikâme-i ihyâ-yı sünnet-i nebevî ve idâme-i ifâ-i şer'at-ı Muhammedî hûsusunda hamiyet-i dîniyye ve gayret-i fitriyenizi izhâr ve ilâ yeumi'l-kıyâm umûm elh-i sünnet ve cemâ'atin du'â-yı hayrların isticlâb ile tahsil-i nîkdem ve rızâullahâ ve rızâ-yı hazret-i risâlet penâha mazhar olmağa sarf-ı sa'y hâlâ kelâm eylemeniz bâbında fermân-ı 'âlişânım sâdir olmuşdur buyurdum ki (boş) vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ ve lâzımü'l-imtisâlimin mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'âmil olasız şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fî evâsıt-ı Cemâziye'l-evvel sene sitte ve hamsîn ve mi'ete ve elf (11-20 Cemâziye'l-evvel 1156 / 3-12 Temmuz 1743).

Be-Makâm-ı Kostantiniyye el-Mahrûse.

Vasale fî 7 Şa'bân sene 1156 (26 Eylül 1743).

1149 senesinde İstanbul'a gelen İran elçisi Abdülbâki Hân ve ma'iyetinin İran'a dönüşlerinde Konya'da kaldıkları 8 gün içerisindeki masrafları (Konya Şer'iye Sicili 53 / 7-1)

۴

بلیت تشریحیه کرده ایران ما منتهی روزی در مکرده سفارته ایلخانیته اورثا هوش و تکرم بکرم بکرم بکرم بکرم
 در صحت با شام و مستقیمه ایالات با کرام و تیمیم باشکیر و طوطی کشی و ابراهیم جانی به آستانه آستانه سعادت
 سفارت ایلخانیته اتمام معلولت ایلخانیته براه ما خند عورت اوده ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته
 و مستقیمه ایالات ایالات ایران و آستانه آستانه آستانه آستانه آستانه آستانه آستانه آستانه آستانه
 عالی و صورت وقت موقتات با شام و مستقیمه ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته
 و روز موقتات ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته
 و زیر حاله قدر سعادت طوطی بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم
 معارضه و سرانه معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه
 مستقیمه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه

	معارضه	معارضه	معارضه
	۳۰	۳۰	۳۰
	۳۰	۳۰	۳۰
۱۰۰۲۲			

	معارضه	معارضه	معارضه
	۳۰	۳۰	۳۰
	۳۰	۳۰	۳۰
۸۷۴۰			

۲۱۸۰۰

بلیت تشریحیه کرده ایران ما منتهی روزی در مکرده سفارته ایلخانیته اورثا هوش و تکرم بکرم بکرم بکرم بکرم
 در صحت با شام و مستقیمه ایالات با کرام و تیمیم باشکیر و طوطی کشی و ابراهیم جانی به آستانه آستانه سعادت
 سفارت ایلخانیته اتمام معلولت ایلخانیته براه ما خند عورت اوده ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته
 و مستقیمه ایالات ایالات ایران و آستانه آستانه آستانه آستانه آستانه آستانه آستانه آستانه آستانه
 عالی و صورت وقت موقتات با شام و مستقیمه ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته
 و روز موقتات ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته ایلخانیته
 و زیر حاله قدر سعادت طوطی بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم بکرم
 معارضه و سرانه معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه
 مستقیمه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه و معارضه و لایحه

